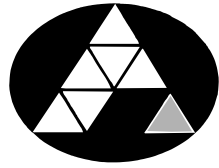

POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Laura Heikkinen
Anniina Jauhiainen

Asiakkaan omaa tahtoa esille tuovan työvälineen kehittäminen
ikäntyvän kehitysvammaisen henkilön elämänlaadun turvaamiseksi

Opinnäytetyö
Marraskuu 2012

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2012
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
p. (013) 260 6600 p. (013) 260 6906

Tekijät

Laura Heikkinen, Anniina Jauhiainen

Nimeke

Asiakkaan omaa tahtoa esille tuovan työvälineen kehittäminen ikääntyvän kehitysvammaisen henkilön elämänlaadun turvaamiseksi

Toimeksiantaja

Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä, Honkalampikeskus, päivätoiminta

Tiivistelmä

Kehitysvammaisten, kuten koko väestön, odotettavissa oleva elinajan pituus on noussut parantuneen terveyden- ja sairaudenhuollon myötä. Kehitysvamma palveluiden käyttäjinä on tästä johtuen kokoajan enemmän ikääntyneitä kehitysvammaisia henkilöitä. Ikääntyneiden kehitysvammaisten lisääntynyt määrä tuo mukanaan uusia haasteita palveluiden toteuttamiselle. Ikääntymisen mukanaan tuomat sairaudet, kuten dementia, voivat esimerkiksi vaikuttaa henkilön kykyyn ilmaista omaa tahtoaan.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää yhteistyössä Honkalampikeskuksen työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa työväline, jonka avulla voitaisiin kartoittaa ja tuoda esille asiakkaan arkeen ja elämänlaatuun vaikuttavia tekijöitä. Työvälinettä voidaan käyttää apuna esimerkiksi asiakkaan oman tahdon esille tuomisessa palveluita suunnitellessa.

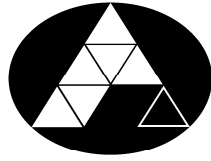
Opinnäytetyö on toiminnallinen ja sen toimeksiantaja on Honkalampi-keskuksen päivätoiminta. Opinnäytetyö toteutettiin mukailien tuotekehitysprosessin vaiheita. Tuote suunniteltiin yhteistyössä Honkalampi-keskuksen työntekijöistä ja asiakkaista koottujen suunnitteluryhmien kanssa. Valmis työväline jää Honkalampi-keskuksen päivätoiminnan käyttöön.

Kieli
suomi

Sivuja 37
Liitteet 9
Liitesivumäärä 27

Asiasanat

kehitysvammaisuus, elämänlaatu, itsemäärääminen, tuotekehitys, ikääntyminen

NORTH KARELIA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

THESIS
December 2012
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
FIN 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. 358-13-260 6600

Authors

Laura Heikkinen, Anniina Jauhiainen

Title

Protecting the Quality of Life of Ageing People with Intellectual Disability.

Commissioned by The Joint Municipal Authority for Medical and Social Services in North Karelia, Honkalampi Center's daytime activity.

Abstract

The life expectancy of intellectually disabled people has grown considerably. This has led to the increase of people using the services for intellectually disabled people. The growing number of ageing people with intellectual disability brings new challenges to the production of services for disabled people. For example, dementia and other illnesses that often come with ageing can have an effect on people's ability to express his/her their own will.

The purpose of this thesis was to develop a tool for charting and highlighting factors which affect a client's daily life and quality of life. The tool can be used to find out and express customer's own will, for example, when his or her services are being planned. This practice-based thesis was commissioned by Honkalampi Center's daytime activity.

The tool was made following the steps of a product development process. In the process we collaborated with the customers and employees of Honkalampi Center's daytime activity. Two design teams were created: one consisting of customers and the other of employees. The tool was created based on the wishes and ideas of the two design teams. The product was tested and feedback was gathered from the clients and employees of Honkalampi Center. After testing, some final adjustments were made to ensure the products quality. The final product was taken into use in the daytime activities and in several wards.

Language
Finnish

Pages 37
Appendices 9
Pages of Appendices 27

Keywords

intellectual disability, quality of life, autonomy. product development, ageing

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto.....	5
2	Kehitysvammaisuus, ikääntyminen ja elämänlaatu	6
2.1	Kehitysvammaisuus	6
2.2	Kehitysvammaisten henkilöiden ikääntyminen.....	8
2.3	Kehitysvammaisten ihmisten elämänlaatu	9
2.4	Elämänlaatua turvaavat työvälineet	12
3	Kehitysvammaisten henkilöiden itsemäärääminen.....	12
4	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä	15
5	Käytettävät menetelmät.....	16
6	Tuotekehitysprosessi.....	18
6.1	Ongelmien ja kehittämistarpeiden tunnistaminen.....	19
6.2	Ideavaihe	19
6.3	Luonnosteluvaihe.....	22
6.4	Tuotteen kehittäminen.....	24
6.5	Tuotteen viimeistely	25
6.6	Valmis tuote	27
7	Pohdinta	28
7.1	Ideasta valmiiksi työvälineeksi	28
7.2	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	31
7.3	Työvälineen hyödynnettävyys.....	33
	Lähteet.....	36

Liitteet

Liite 1	Toimeksiantosopimus
Liite 2	Työntekijöiden ryhmähaastattelurunko
Liite 3	Kutsu työntekijöiden suunnitteluryhmään
Liite 4	Tutkimuslupa
Liite 5	Lupa-anomus
Liite 6	Palautelomake
Liite 7	Työntekijöiltä saatu palaute
Liite 8	Minun maailmani –vihkon käyttöohje
Liite 9	Minun maailmani –vihkon sisältö

1 Johdanto

Kehitysvammaisten, kuten koko väestönkin, odotettavissa oleva elinajan pituus on noussut huomattavasti parantuneen terveyden- ja sairaudenhoidon myötä (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 154.). Tästä johtuen kehitysvammapalveluidenkäyttäjinä on koko ajan enemmän ikääntyneitä kehitysvammaisia henkilöitä. Tämä tuo mukanaan uusia haasteita palveluiden toteuttamiselle. (Numminen 2011.)

Kehitysvammaisten vanhusten elämäntilanne on yleensä poikkeava muuhun väestöön verrattuna. Usein kehitysvammaiset ihmiset ovat vanhetessaan yksinäisiä, joten hoitohenkilökunnalla on suuri ja merkittävä rooli heidän elämässään. (Malm ym. 2004, 200–201.) Hyvän hoitotyön lähtökohtana on ihmisen elämäntilanteen tunteminen. Tarkoituksenmukainen, yksilöllinen ja kokonaisvaltainen hoito perustuu siihen, kuka henkilö on ja millaista hänen elämänsä on ollut. Kun tunnetaan ihmisen elämäntilannetta, voidaan hänet kohdata yksilönä ja ymmärtää paremmin hänen käyttäytymistään. (Vahtera 2002, 29.)

Teimme opinnäytetyömme Honkalampi-keskuksen päivätoiminnan toimeksiantona. Honkalampi-keskuksen päivätoiminnan asiakkaina on lisääntyvässä määrin iäkkäitä ja dementiaa sairastavia kehitysvammaisia ihmisiä. Työntekijät ovat huomanneet tarpeen työvälineelle, jonka avulla voidaan turvata asiakkaan elämänlaadun säilyminen silloinkin, kun asiakas ei pysty enää itse ilmaisemaan omaa tahtoaan.

Teimme toiminnallisen opinnäytetyön. Tehtävänä oli yhdessä Honkalampi-keskuksen päivätoiminnan asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa kehittää työväline, jonka avulla kartoitetaan ja tuodaan esille asiakkaan arkeen ja elämänlaatuun vaikuttavia asioita. Toteutimme opinnäytetyön tuotekehitysprosessin vaiheita mukailen. Työntekijöistä ja asiakkaista kootut suunnitteluryhmät olivat mukana prosessin eri vaiheissa.

2 Kehitysvammaisuus, ikääntyminen ja elämänlaatu

2.1 Kehitysvammaisuus

Suomen kehitysvammalain mukaan kehitysvammaiseksi katsotaan henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja. Vammalla tarkoitetaan fyysistä tai psyykkistä vajavuutta, joka rajoittaa suorituskkyä pysyvästi. (Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2004, 165.)

Kehitysvamma on vamma ymmärtämis- ja käsityskyvyn alueella, ja se ilmenee ennen 18 vuoden ikää. Vamma voi johtua joko syntymää edeltävistä syistä, synnytyksen yhteydessä sattuneista vaurioista tai lapsuusiän sairauksista ja tapaturmista. Osa syistä jää kokonaan selvittämättä. Uusien asioiden oppiminen ja käsitteellinen ajattelu ovat kehitysvammaisille ihmisille vaikeampia kuin muille. Kuitenkin kehitysvammaiset ihmiset oppivat monia asioita samalla tavalla kuin muut. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2012.)

Kehitysvamma rajoittaa vain osaa ihmisen toiminnoista, koska ihmisen persoonallisuudessa älykkyys on vain osa kokonaisuutta. Kasvatus, elämänkokemukset, oppiminen ja elinympäristö vaikuttavat yksilöllisesti kehitykseen. (Seppälä & Rajaniemi 2011.) Kehitysvammaisuuden kuvaamiseen käytetään yleensä älykkyysosamäärän mittaamista. Kehitysvammaiset ihmiset ovat yksilöitä samalla tavalla kuin muut ihmiset. Heillä on omat persoonallisuutensa, vahvuutensa ja kykynsä, jotka täytyy löytää ja tukea tarvittaessa. (Malm ym. 2004, 165–166.) Se, miten paljon ja millaista tukea kehitysvammainen ihminen tarvitsee, vaihtelee yksilöllisesti. Tuen, ohjauksen ja palveluiden tarve voivat liittyä kommunikaatioon, omatoimisuuteen, kodinhoitoon, sosiaalisiin taitoihin, ympäristössä liikkumiseen, terveyteen ja turvallisuuteen, kirjallisiin taitoihin, vapaa-aikaan ja työhön. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2012.)

Vammasta aiheutuvia haittoja voidaan vähentää tukemalla niitä taitoja, joita vamma rajoittaa. Tukitoimien tulee olla tasapainossa toimintakyvyn kanssa, ett-

ei liiallinen tuki aiheuttaisi opittua avuttomuutta. Yksilöllinen ja tarpeenmukainen tuki ja palvelut auttavat kehitysvammaista ihmistä elämään hyvää ja hänelle luontaista elämää yhteiskunnan tasa-arvoisena jäsenenä. Kehitysvammaisuus ei ole siis pysyvä tila, vaan siihen voidaan vaikuttaa ympäristöä muokkaamalla ja ympäristön tuella. (Malm ym. 2004, 165–166.)

Kehitysvammaisilla ihmisillä ilmenee usein vaikeuksia ymmärtää ja ilmaista itseään kognitiivisen kapasiteetin ja vuorovaikutuskyvyn heikkouden takia. Vuorovaikutuksessa pyritään tasa-arvoisuuteen, jotta kaikki osapuolet pystyvät ilmaisemaan itseään mahdollisimman hyvin. Vuorovaikutus ja kommunikointi niillä keinoilla, joita kehitysvammainen ihminen itse ymmärtää ja käyttää mahdollistaa vuorovaikutuksen tasa-arvon. (Malm ym. 2004, 192–194.) Kehitysvammaisilla ihmisillä kielen kehitys ja piirteet vaihtelevat yksilöllisesti, eikä kehitysvammaisella ihmisellä välttämättä ole lainkaan kielen tai puheen erityisvaikeutta. Moniin kehitysvammaisuuden diagnooseihin liittyy kuitenkin tyypillisiä puheen ja kielen häiriöitä, jotka ovat kyseisellä joukolla keskimääräistä yleisempiä. (Launonen 2000, 150.)

Kehitysvammaisen asiakkaan vaikeudet tuottaa ja ymmärtää puhetta tekevät kanssakeskustelijan roolista merkityksellisen. Varsinkin syvästi ja vaikeasti kehitysvammaisen ilmaisun onnistuminen on ympäristön aktiivisen tulkinnan varassa. Työntekijöiltä ja muilta kehitysvammaisten kanssa toimivilta vaaditaan kommunikointitilanteissa erityistä läsnäoloa ja herkkyyttä tunnistaa ja tulkita asiakkaan yksilöllisiä kommunikointikeinoja. (Launonen 2000, 155.)

Selkokielellä tarkoitetaan suomen kielen muotoa, jossa kieltä mukautetaan sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on tarkoitettu henkilöille, joilla on vaikeuksia lukea ja/tai ymmärtää yleiskieltä. Selkokielestä on hyötyä henkilöille, joilla kielentaidon puute vaikeuttaa arjen tilanteista selviytymistä, opintoja, työelämää tai yhteiskunnan toimintaan osallistumista. Tällaisia henkilöitä voivat olla ne, jotka ovat menettäneet aikaisempia kielellisiä taitoja esimerkiksi muistisairauden vuoksi, tai ne, joiden kielelliset vaikeudet johtuvat synnynnäisistä ja pysyvistä poikkeamista

(esim. dysfaatikot ja kehitysvammaiset henkilöt), sekä ne, joiden äidinkieli ei ole suomen kieli. (Selkokeskus 2011, 2–4.)

Selkokielen periaatteet koskevat tekstin kokonaisrakennetta, tekstin havainnollisuutta, sanaston valintaa sekä lauseiden ja virkkeiden pituutta ja rakennetta (Selkokeskus 2011, 5). Selkokielen periaatteita voi soveltaa myös puheeseen ja vuorovaikutukseen. Puhutun selkokielen periaatteita ovat keskustelukumppanin orientoiminen keskustelutilanteeseen, aktiivinen kuunteleminen ja kiinnostuksen osoittaminen, vuorottelun tukeminen, yksinkertaistaminen sekä ymmärtämisen tarkistaminen. (Selkokeskus 2011, 16.)

2.2 Kehitysvammaisten henkilöiden ikääntyminen

Kehitysvammaisten, kuten koko väestönkin, odotettavissa oleva elinajan pituus on noussut huomattavasti parantuneen terveyden- ja sairaudenhuollon myötä. Kaikkia koskettavat ikääntymiseen liittyvät vaivat, kuten näön ja kuulon heikkeneminen alentavat kehitysvammaisen ihmisen selviytymistä. Toimintakykyä heikentävät myös kaikki lisävammat ja sairaudet. (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 154–155.)

Eliniän pidentymisen myötä yhä useammat kehitysvammaiset ihmiset sairastuvat elämänsä aikana dementiaan. Kehitysvammaisilla henkilöillä dementian esiintyvyys on sama kuin väestössä keskimäärin (n. 7–13 %). Kun yhä useampi elää vanhaksi, yhä useampi ehtii sairastua dementoiviin sairauksiin. Huomioitavaa on, että dementia on poikkeuksellisen yleistä 21-trisomiassa, eli henkilöillä joilla on Downin syndrooma. Downin syndroomassa kliinisen dementian esiintyvyys on n. 50 %, eli joka toinen Down-henkilö dementoituu elämänsä aikana. (Numminen 2007.)

Dementian tunnistaminen on joskus vaikeaa, koska dementia ilmenee useilla eri tavoilla. Se voi ilmetä tiedonkäsittelyvaikeuksina, käytöshäiriöinä tai toimintakyvyn heikkenemisenä. Tästä syystä dementian tunnistamiseen, diagnosointiin ja hoitoon tarvitaan monipuolista osaamista ja moniammatillista yhteistyötä. Tämä

edellyttää kaikilta osallistujilta tietoa ja ymmärrystä demenziasairauksista ja niiden hoidosta. (Numminen 2007.)

Dementoituvan ihmisen tukeminen lähtee hänen inhimillisistä tarpeistaan. Tämä edellyttää tietoja hänen toimintakyvystään. Toimintakyvyn tukemisen peruslähtökohta on ihmisarvon säilyttäminen, yksityisyyden kunnioittaminen ja aikuisena pitäminen, sekä asiakkaan omat toiveet. Kehitysvammaisilla ihmisillä toimintakyvyn laskeminen on suuri riski ajatellen päivittäin tarvittavien taitojen ylläpitämistä. Heillä on normaalioloissakin vaikeuksia oppia ja ylläpitää niitä. Tärkeää on antaa tukea oikeassa suhteessa; ei liian paljon, eikä liian vähän. Oikein mitoitettu tuki sekä mahdollisuus toimia kiireettömästi antavat tilaisuuden toimia mahdollisimman itsenäisesti. Dementoituvan ihmisen jääminen passiiviseksi vastaanottajaksi alentaa toimintakykyä, mielialaa ja omanarvontuntoa, sekä heikentää elämisen laatua. (Vahtera 2002, 60.)

Dementoituvan henkilön elämänlaadun parantamiseen voidaan pyrkiä viriketoiminnalla. Viriketoiminnalla vaikutetaan mielialaan, vuorovaikutussuhteisiin, ympäristöolosuhteisiin sekä toimintakykyyn. Omantunnonarvon säilymistä voidaan edistää luottamuksellisen ja rehellisen hoitosuhteen avulla. Henkilön itsetuntoa tukee, kun hän tuntee olevansa hyväksytty omana itsenään. Hänen tulisi antaa osallistua arkipäivän toimintoihin kykyjensä mukaisesti. Tämä lieventää ahdistusta ja tuo iloa päiviin. Sosiaalisen toimintakyvyn tukemisessa tärkeää on vuorovaikutuksen mahdollistaminen, mielekkäiden roolien toteuttaminen sekä osallistuminen. Dementoituvan fyysistä toimintakykyä ylläpitää päivittäisiin toimintoihin osallistuminen sekä tuen saaminen fyysisen aktiivisuuden ylläpitämisessä. (Vahtera 2002, 60–61.)

2.3 Kehitysvammaisten ihmisten elämänlaatu

Kehitysvammaisten vanhusten elämäntietä on yleensä poikkeava muuhun väestöön verrattuna. Monet ovat eläneet elämänsä laitoksessa tai kiertämällä osastolta toiselle. Yhteydet sukulaisiin ovat saattaneet katketa. Usein kehitysvammaiset ihmiset ovat vanhetessaan yksinäisiä, joten hoitohenkilökunnalla on suuri ja merkittävä rooli heidän elämässään. (Malm ym. 2004, 200–201.) Hyvän hoitotyön lähtökohtana on ihmisen elämäntietä tunteminen. Tarkoituksenmu-

kainen, yksilöllinen ja kokonaisvaltainen hoito perustuu siihen, kuka henkilö on ja millaista hänen elämänsä on ollut. Jokaisen ihmisen elämä on ainutlaatuinen elämäkokemusten, vaiheiden ja tapahtumien kautta. Kun tunnetaan ihmisen elämäntulkua, voidaan hänet kohdata yksilönä ja ymmärtää paremmin hänen käyttäytymistään. (Vahtera 2002, 29.)

Elämänlaatua voidaan kuvata objektiivisella ja subjektiivisella tasolla. Objektiiviset asiat kuvaavat esim. sitä, millainen asuminen on yleisten normien mukaista, ja täyttävätkö kehitysvammaisten ihmisten asumisen olosuhteet nämä kriteerit. Subjektiiviset asiat liittyvät siihen, miten henkilö kokee elämänsä ja miten hänen elämässään toteutuvat hänen itsensä arvostamat asiat. Elämänlaatua voidaan tarkastella taloudellisen hyvinvoinnin, terveyden, tuottavuuden (esim. työssä käyminen), läheisten ihmissuhteiden, turvallisuuden, lähiyhteisöön liittymisen ja tunne-elämän hyvinvoinnin kokonaisuutena. Elämänlaatua ei saa määritellä tavalla, joka sopii erityisryhmille, mutta ei muulle väestölle. Kaikilla ihmisillä täytyy olla tasavertaiset mahdollisuudet mahdollisimman laadukkaaseen elämään riippumatta rajoituksista, joita vamma tai sairaus aiheuttaa. (Vahtera 2002, 29–30.)

Elämänlaatuun liittyy ikääntyvien henkilöiden kohdalla se, että he saavat viettää elämänsä loppuajan itsensä näköisessä ympäristössä, jossa heitä ja heidän mielipiteitään kunnioitetaan ja siellä harjoitettava toiminta on heille sopivaa esimerkiksi asuinympäristö, jossa on eri-ikäisiä ihmisiä ja samalla liian vähän henkilökuntaa, saa aikaan sen, että kaikkien asukkaiden tarpeista ja toiveista voidaan toteuttaa vain pieni osa. Elämä tällaisessa ympäristössä voi olla rasittavaa ja viedä voimia. (Vahtera 2002, 31.)

Ikääntyvien elämänlaadun edistämiseen liittyy eettisten periaatteiden tiedostaminen arjessa. Ikääntyvien asiakkaiden kanssa myönteisen ihmiskäsityksen vahvistaminen ja siihen sitoutuminen on tärkeä edellytys eettisesti kestäväälle työlle. Työn tavoitteena on ympäristön asenteiden muokkaaminen, sekä pyrkimys tehtäväkeskeisyydestä ihmiskeskeisyyteen, systeemikeskeisyydestä elämänarvoihin, objektikohtelusta subjektin roolin vahvistamiseen sekä yksilöllisyyteen. Kehitysvammaisella vanhuksella on oikeus samanlaiseen hoitoon ja kun-

toutukseen kuin mitä muutkin vanhukset saavat. Ikääntyvän tai dementoituvan henkilön itsenäisyyttä ja omia valintoja tulee tukea vielä silloin, kun toiminnallinen taso taantuu. (Vahtera 2002, 31.)

Vehmas (2005) pohtii ja kyseenalaistaa ajatusta siitä, että vammaisen elämä on "normaalin" ihmisen elämään verrattuna lähtökohtaisesti huonompaa. Erityisesti kehitysvammaisen elämässä nähdään puutteita, joiden takia elämä ei voi olla täysipainoista ja yhtä hyvää kuin sellaisilla, joilla on "normaali" älyllinen toimintakyky. Esimerkiksi riippuvuuden toisista ihmisistä väitetään olevan vammaisen elämänlaatua huonontava asia, joka asettaisi vammaiset moraalisessa arvojärjestyksessä alemmalle tasolle. Vehmas näkee tällaisen arvottamisen ongelmallisena, koska kuitenkin kaikki ihmiset ovat jossakin määrin riippuvaisia toisista. Sama pätee myös väitteeseen, että vammaisuus rajoittaa elämän mahdollisuuksia; kaikilla ihmisillä on elämässään esteitä ja rajoitteita. Vammaisuuden määrittelyssä tulisikin Vehmoksen mukaan ottaa huomioon se, että elimellinen vamma ei välttämättä estä henkilökohtaista ja sosiaalista menestystä, vaan vammautumisen kokemus syntyy yksilöllisten ominaisuuksien, subjektiivisten tulkintojen ja kokemusten sekä sosiaalisen ympäristön välisessä monimutkaisessa vuorovaikutussuhteessa. (Vehmas 2005, 162–173.)

Elämänlaadun arvioinneissa tarkastelun kohteena ovat yksilön subjektiivinen kokemus hyvinvoinnista ja elämänlaadusta. Elämänlaadun arvioinnilla saadaan tietoa kehitysvammaisten ihmisten kokemuksista ja tyytyväisyydestä elämäänsä. Elämänlaadun arvioinneissa voidaan käyttää SULO-asteikkoa. SULO (subjektiivisen hyvinvoinnin arviointiasteikko) koostuu seitsemästä eri elämänlaadun osa-alueesta, joita ovat mm. elämänmyönteisyys, osallistumisaktiivisuus, itsemäärääminen, sosiaalisuus ja turvallisuus. Tietoa kerätään haastatteleamalla asiakasta. Kysymykset ovat helppoja ymmärtää ja niiden vastausvaihtoehdot ovat Kyllä ja Ei. Sulo-asteikossa on huomioitu myös kehitysvammaisten ihmisten taipuvuus myöntävyyteen vastauksissa, mikä parantaa luotettavuutta. (Kehitysvammaliitto 2011.)

2.4 Elämänlaatua turvaavat työvälineet

On olemassa erilaisia asiakkaan omaa tahtoa esille tuovia työvälineitä, joiden tarkoituksena on turvata elämänlaatu. Esimerkiksi ikäihmisten elämänlaadun parantamiseksi on kehitetty elämänlaatutestamentti. Sen tarkoituksena on kertoa ja tuoda esille tärkeät arkielämän asiat. Henkilö voi täyttää itse itselleen elämänlaatutestamenttilomakkeen. Se voidaan täyttää myös haastattelun perusteella. Jos asiakas ei pysty enää ilmaisemaan omaa tahtoaan, lomakkeen voi täyttää omainen tai joku muu asiakkaan hyvin tunteva henkilö (Suomen muistiasiantuntijat ry 2011). Elämänlaatutestamentilla taataan laadukas elämä silloinkin, kun henkilö ei pysty enää itse ilmaisemaan toiveitaan. Elämänlaatu-testamentti kertoo asiakkaan toiveista ja tahdosta tarkemmin kuin hoitotahto-asiakirja. Elämänlaatutestamenttiin kirjataan esimerkiksi asioita liittyen ruokailuun, sosiaaliseen verkostoon, puhuttelutapaan, kiinnostuksen kohteisiin, fyysisen kunnon ylläpitoon ja lääkintään. Siitä tulee selvitä hoidossa huomioon otettavat pienet, mutta tärkeät asiat. (Alhainen, Viramo & Sulkava 2005.)

Lisäksi Kehitysvammaisten Palvelusäätiö on kehittänyt yhteistyössä Kehitysvammaliiton kanssa Tiedän mitä tahdon -projektissa Minun suunnitelmani -vihkon. Selkokielen ja kuvitetun vihkon tarkoitus on auttaa kehitysvammaista tai muuten tukea tarvitsevaa ihmistä suunnittelemaan omaa elämäänsä (Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2012; Papunet 2012). Minun suunnitelmani -vihkon aiheita ovat mm. kommunikointi, toiveet ja unelmat, tavoitteet, vahvuudet ja taidot, pelot, tärkeät ihmiset, vapaa-aika, tuki ja apu, päätökset ja valinnat sekä muutostarpeet (Papunet 2012).

3 Kehitysvammaisten henkilöiden itsemäärääminen

Perustuslaissa (1999/731) sanotaan, että ”Jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen”. Termiä ”itsemäärääminen” ei tässä yhteydessä käytetä. Vesalan (2010) mukaan ilmaukset henkilökohtainen vapaus, koskemattomuus ja turvallisuus viittaavat oikeuteen tehdä itseä koskevia valintoja ja päätöksiä. (Vesala 2010, 124.) Lisäksi perustuslaissa todetaan, että ”Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella”. (Perustuslaki 1999.)

Kehitysvammaisten oman etujärjestön Me Itse ry:n mukaan itsemäärääminen tarkoittaa sitä, että henkilö saa itse päättää omista asioistaan, esimerkiksi siitä, miten ja missä hän asuu. Henkilö päättää itse, missä haluaa käydä töissä ja miten ja kenen kanssa hän viettää vapaa-aikansa. Hän saa päättää millaisia vaatteita ostetaan ja mitkä vaatteet puetaan päälle. Lisäksi kaikilla on oma mielipide. Kukaan ei saa johdatella tai manipuloida toisen ajatuksia ja on tärkeää muistaa, että päätäntävalta on aina henkilöllä itsellään. (Topi 2011.)

Meille kehitysvammaisille ihmisille kuuluvat samat oikeudet kuin kaikille muillekin ihmisille. Meillä on oikeus elämään, vapauteen, onnen tavoitteluun ja yhdenvertaiseen kohteluun muiden ihmisten joukossa. Meillä on samanlainen oikeus tehdä normaalielämään kuuluvia valintoja kuin muillakin ihmisillä. Haluamme itse valita elämäntapamme, työpaikan, asuinpaikkakunnan, asunnon ja asuinkaverit sekä ystävät. Meillä on samanlainen oikeus itsemääräämiseen kuin muillakin ihmisillä. Olemme oman elämämme päähenkilöitä. Emme tarvitse holhousta tai suojelua, vaan tukea voidaksemme toteuttaa valintojamme. (Me Itse ry 2003.)

Sosiaalinen ympäristö on tärkeässä asemassa kehitysvammaisen henkilön itsemääräämisen kannalta. Henkilökunnan toimintaa ohjaavat arvot, tavoitteet ja periaatteet voivat olla ristiriidassa kehitysvammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden kanssa. Turvallisuuteen ja terveyteen liittyviä toimia pidetään ensisijaisina, jolloin niitä saatetaan toteuttaa henkilön mielipiteestä riippumatta. Itsemääräämisoikeuden voidaan katsoa kuuluvan vain ”isoihin” valintatilanteisiin, jolloin unohdetaan jokapäiväiset, arkiset, valinnat. Jos kehitysvammaisella henkilöllä on kommunikaatiovaikeuksia, saattaa työntekijän olla vaikea tarjota vaihtoehtoja

oikealla tavalla tai tulkita henkilön valintoja. Kehitysvamma palveluilla on vahva pyrkimys kehittää kehitysvammaisen henkilön kykyjä ja taitoja. Tähän sisältyy kuitenkin riski, että kehitysvammaisen henkilö asetetaan oppilaan asemaan. Ohjaaja asettuu opettajan rooliin ja voi pyrkiä ohjaamaan kehitysvammaista henkilöä ”oikeanlaisiin” valintoihin. (Vesala 2010, 127–128.)

Kehitysvammaisten henkilöiden asemaa ja roolia pyritään suuntaamaan kohti autonomista, eli itsenäistä, toimijuutta. Tarkoituksena on, että henkilö itse tekee päätökset ja valinnat koskien häneen omaa elämäänsä. Itsemäärääminen toteutuu jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa toisten ihmisten, erityisesti lähityöntekijöiden, kanssa. Lähityöntekijän velvollisuus on tukea neuvomalla, ohjaamalla ja tietoa tarjoamalla henkilöä autonomiseen toimijuuteen. Työntekijä ei pääätä kehitysvammaisen ihmisen puolesta, mikä on hänelle parasta, vaan asettuu neuvonantajan ja asiantuntijan rooliin. (Vesala 2010, 126–127.)

Kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta kyseenalaistetaan arkipäiväisissä asioissa: ruokailussa, liikkumisessa, nukkumisajoissa yms. Näissä asioissa vammattomien henkilöiden itsemääräämisoikeutta ei kyseenalaisteta tai mietitä. Itsemääräämisoikeus tarkoittaa sitä, että henkilö voi itse vastata seuraavaan kysymyssarjaan; mitä, missä, miten, milloin ja kuka auttaa? Nämä ovat kysymyksiä, joiden vastaukset eivät kyseenalaista suomalaista lainsäädäntöä tai asioiden moraalialueita ja eettisyyttä. Kaikilla on oltava kuitenkin mahdollisuus elää omien taitojensa ja ominaisuuksiensa mukaista elämää valiten ja päättäen samoista asioista kuin muutkin. (Niemi 2009.)

Itsemääräämisoikeuden toteutuminen kehitysvamma palveluissa vaatii lähityöntekijöiltä asenteiden ja käsitysten muuttamista kehitysvammaisia henkilöitä ja omaa työtä kohtaan. Lähityöntekijöiden ja kehitysvammaisten asiakkaiden välisiä valtasuhteita tulisikin tarkastella. Vallasta luopuminen saattaa olla uhka lähityöntekijän ammatti-identiteetille ja hänen omalle käsitykselle hyvästä työntekijästä. Totuttujen arjen rutiinien muuttaminen ei ole helppoa ja vaatii konkreettisten tilanteiden reflektointia. (Vesala 2010, 161.)

4 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä

Teimme opinnäytetyömme Honkalampi-keskuksen päivätoiminnan toimeksiantona (liite 1). Honkalampi-keskuksen päivätoiminnan asiakkaina on lisääntyvässä määrin iäkkäitä ja dementiaa sairastavia kehitysvammaisia ihmisiä. Työntekijät olivat huomanneet tarpeen työvälineelle, jonka avulla voidaan turvata asiakkaan elämänlaadun säilyminen silloinkin, kun asiakas ei pysty enää itse ilmaisemaan omaa tahtoaan.

Teimme toiminnallisen opinnäytetyön. Tehtävämme oli yhdessä asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa kehittää työväline tuotekehitysprosessin vaiheita mukailleen. Työvälineen avulla kartoitetaan ja tuodaan esille asiakkaan arkeen ja elämänlaatuun vaikuttavia tekijöitä. Työvälineen tarkoitus on auttaa kehitysvammaista henkilöä kertomaan tavoistaan, toiveistaan ja hänelle tärkeistä asioista. Toimeksiantajamme toivoi, että työväline on sellainen, jota asiakas itsekin pystyy lukemaan ja ymmärtämään.

Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) säädetään asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja osallistumisesta. Lain mukaan on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipiteet ja muutokin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaille on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palveluiden suunnitteluun ja toteuttamiseen. Päätöksiä tehdessä on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan etu. Lain mukaan asiakkaan tahtoa on selvitettävä siinäkin tapauksessa että hän ei itse pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen tai ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia. Opinnäytetyömme tuotoksena syntyneen työvälineen on tarkoitus olla apuna asiakkaan tahdon selvittämisessä ja ilmaisemisessa juuri tällaisissa tilanteissa.

5 Käytettävät menetelmät

Opinnäytetyö toteutettiin mukaillen tuotekehitysprosessin vaiheita. Tuotekehitysprosessiin kuului viisi vaihetta; ongelmien ja kehittämistarpeiden tunnistaminen, ideavaihe, luonnosteluvaihe, tuotteen kehittäminen ja tuotteen viimeistely. Tuotekehitystä varten keräsimme tietoa Honkalampikeskuksen työntekijöiltä ja asiakkailta. Ideointivaiheessa kartoitimme Honkalampikeskuksen työntekijöiden ajatuksia ja ideoita Learning Cafe -menetelmää soveltaen. Learning Cafe -menetelmän tavoitteena on oppia yhdessä. Perusajatuksena on tuottaa ryhmässä uusia ideoita ja kehittää niitä. Menetelmän avulla voidaan jakaa kokemuksia, luoda uutta tietoa ja rakentaa yhteistä näkemystä. Työskentely on dialogista, jolloin kaikki osallistujat voivat tuoda esiin omat ajatuksensa. Learning Cafe on menetelmä, jonka avulla suurikin ryhmä saadaan toimimaan yhdessä. (Lahtinen & Virtainlahti 2012.)

Työskentely tapahtuu Learning Cafessa pienissä ryhmissä, ns. kahvilapöydissä. Jokaisessa kahvilapöydässä on oma teemansa, josta keskustelua käydään. Joka pöydässä on isäntä/emäntä, jonka tehtävänä on pitää yllä keskustelua ja auttaa muistiinpanojen tekemisessä. Muistiinpanot kirjataan pöytäliinaan, joka voi olla esimerkiksi fläppipaperi. Muistiinpanot voivat olla sanallisia ideoita, mutta ne voivat olla myös kuvia tms. Tarkoituksena on, että kaikki osallistujat kirjaavat ajatuksiaan ja keskustelun aiheita. (Lahtinen & Virtainlahti 2012.)

Kaikilla kahvilapöydillä voi olla yksi teema, jota pöytäkunnassa keskustellaan auki. Teemaa voidaan myös jakaa valmiiksi täsmällisempiin aihealueisiin, tai pohtia kahdesta eri näkökulmasta. Keskustelu-aikaa yhdessä kahvilapöydässä on noin 10 minuuttia. Ajan päättymisen jälkeen osallistujat siirtyvät toiseen kahvilapöytäan, mutta jättävät tekemänsä muistiinpanot paikoilleen. Myös pöydän isäntä/emäntä jää paikalleen. Hänen tehtävänsä on kertoa seuraavalle pöytäan tulevalle ryhmälle, mitä edellinen ryhmä on keskustellut ja mihin keskustelu on päättynyt. Uusi ryhmä jatkaa keskustelua siitä, mihin edellinen ryhmä on lopet-

tanut. Tarkoituksena on, että kaikki osallistujat kerkeisivät käymään useammas-
sa kahvilapöydässä Learning Cafelle varatussa ajassa. Lopuksi kahvilapöytien
isännät/ emännät tekevät yhteenvedon kaikista pöydässä käydyistä keskuste-
luista. Yhteenvedon aikana kaikilla osallistujilla on vielä mahdollisuus kommentoida kahvilapöytien tuotoksia. (Lahtinen & Virtainlahti 2012.)

Koska meillä oli käytettävissä melko lyhyt aika Learning Cafe -harjoitukseen, päätimme soveltaa menetelmää tarkoitukseemme sopivammaksi. Työntekijät keskustelivat pienryhmissä työvälineen hyödyllisyyteen, sisältöön sekä muotoon ja ulkoasuun liittyvistä asioista ja kirjasivat ylös ajatuksiaan ja mielipiteitään. Kahvilapöydissä ei ollut isäntiä/emäntiä, vaan jokaisesta teemasta keskusteltiin noin 5 minuuttia, jonka jälkeen kaikki pienryhmäläiset siirtyivät seuraavaan aiheeseen. Työskentelylle varattu aika ei riittänyt yhteenvedojen tekemiseen, joten teimme itse yhteenvedot työskentelyn jälkeen.

Tuotekehityksen seuraavassa vaiheessa kokosimme kaksi ryhmää, joista toinen koostui asiakkaista ja toinen työntekijöistä. Pyrimme saamaan monipuolisen joukon työntekijöitä suunnitteluryhmään: päivätoiminnan ohjaajia ja avustajia sekä osastojen hoitajia. Asiakkaista koostuvassa ryhmässä oli ikääntyviä päivätoiminnan asiakkaita.

Käytimme työntekijöistä kootun ryhmän kanssa aineiston hankintamenetelmänä ryhmähaastattelua. Ryhmähaastattelussa oli paikalla samalla kertaa useita haastateltavia. Eskolan ja Suorannan (1999, 95–98) mukaan ryhmähaastattelussa tavoitteena on ryhmäkeskustelu tutkijan haluamasta teemasta tai aiheesta. Tällaisesta haastattelusta voidaan saada tavallista enemmän tietoa, koska osallistujat innostavat toisiaan puhumaan aiheesta. Ryhmähaastattelu on suhteellisen vapaamuotoinen, mutta asiassa pysyvä keskustelu.

Ryhmähaastattelun avulla pyrimme keräämään työntekijäryhmältä tietoa ikään-
tyvien asiakkaiden kanssa työskentelystä ja siitä, millaisia ominaisuuksia työvä-
lineellä tulisi olla. Ennen haastattelua teimme itsellemme listan aiheista, joita
haluamme haastattelun aikana käsitellä (liite 2). Ryhmähaastattelussa työnteki-
jät vaihtoivat ajatuksiaan ja ideoitaan, ja saivat uusia näkökulmia aiheeseen

toisilta työntekijöiltä. Kirjasimme ylös ajatuksia ja ideoita, ja teimme keskustelusta muistiinpanoja.

Analysoimme ryhmähaastattelusta saamamme tiedon teemoittelemalla. Eskolan & Suorannan (1999, 175–176) mukaan aineistosta voi nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja ja tekstimassasta on pyrittävä löytämään tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Teemoittelu vaatii kokemuksen ja teorian vuorovaikutusta. Teemoittelun avulla tekstiaineistosta saadaan esiin tuloksia esitettyihin kysymyksiin, jolloin niitä voidaan käyttää käytännöllisten ongelmien ratkaisemisessa (Eskola & Suoranta 1999, 179–180).

Asiakkaista kootun suunnitteluryhmän kanssa käytimme tiedonkeräämisessä toiminnallisia menetelmiä. Käytimme toiminnallisia menetelmiä, jotta työskentely olisi konkreettista. Konkretisointi auttaa asiakkaita hahmottamaan käsiteltäviä asioita paremmin. Pyrimme saamaan tietoa siitä, mitkä asiat ovat merkityksellisiä heidän arjessaan. Asiakkailta saatu tieto auttoi meitä tuomaan esiin heille tärkeitä asioita työvälineessä. Tiedon keräämisessä käytimme apuna Pesäpuu Ry:n kehittämiä työvälineitä; Ajankäyttöympyrää, Minun päiväni -lomaketta ja Elämän tärkeät asiat -kortteja. Nämä työvälineet on kehitetty arjen konkretisointiin ja hahmottamiseen. Konkretisointi helpottaa ajan hahmottamista sekä omasta arjesta kertomista. (Huusko 2012.)

Käytimme työvälineen ensimmäisen version luomisessa työntekijöiltä ja asiakailta kerättyä tietoa. Esittelimme työntekijöistä koostuvalle suunnitteluryhmälle työvälineen raakaversioiden ja keräsimme suunnitteluryhmältä palautetta keskustelun avulla. Palautteen pohjalta teimme tarvittavia muutoksia tuotteeseen. Keräsimme palautetta sekä asiakkailta että työntekijöiltä kyselylomakkeen avulla myös tuotekehitysprosessin viimeistelyvaiheessa.

6 Tuotekehitysprosessi

Etenimme opinnäytetyössämme mukailten tuotekehitysprosessin vaiheita. Jämsän ja Mannisen (2000) mukaan tuotekehitysprosessista voidaan erottaa viisi vaihetta; ongelmien ja kehittämistarpeiden tunnistaminen, idea-, luonnostelu-, kehittäminen ja viimeistelyvaihe. Vaiheesta toiseen siirtyminen ei edellytä sitä, että edellinen vaihe on päättynyt. Tuotekehitysprosessissa keskeistä on monien asiantuntijoiden ja tahojen välinen yhteistyö sekä yhteydenpito erilaisiin sidosryhmiin. (Jämsä & Manninen 2000, 28–29.)

6.1 Ongelmien ja kehittämistarpeiden tunnistaminen

Tuotekehitysprosessin ensimmäisessä vaiheessa pyritään tunnistamaan ongelmia ja kehittämistarpeita. Tietoa nykyisistä palveluista ja toiminnasta kerätään esimerkiksi erilaisten arviointien ja asiakaspalautteiden pohjalta ja tekemällä erilaisia selvityksiä ja tutkimuksia. Kerätyn tiedon analysointi osoittaa kehittämistarpeet. (Jämsä & Manninen 2000, 29.)

Honkalampi-keskuksen päivätoiminnan työntekijät tunnistivat tarpeen työvälineelle, jonka avulla voitaisiin turvata ikääntyvien kehitysvammaisten ihmisten elämänlaadun säilyminen erityisesti elämän loppuvaiheessa. Päivätoiminnan asiakkaana on enenevässä määrin ikääntyneitä, muistisairaita ihmisiä. Ikääntymisen ja dementian myötä asiakkailla on vaikeuksia tuoda esille omaa tahtoaan ja persoonaansa. Arjen hoito- ja asiakastyössä asiakkaan oman tahdon ja persoonan tunteminen ovat avainasemassa, jotta asiakas saa yksilöllistä palvelua. Työväline, joka tuo esille asiakkaan toivomuksia ja persoona, auttaisi työntekijöitä kohtaamaan asiakkaan yksilöllisemmin ja asiakaslähtöisemmin. Työväline olisi avuksi myös asiakkaan tahdon esille tuomisessa, kun suunnitellaan asiakkaan palveluita.

6.2 Ideavaihe

Kun kehittämistarve on selvitetty, käynnistyy ideointiprosessi, jonka päämääränä on päätös siitä, millainen tuote aiotaan suunnitella ja valmistaa. Ideointivaiheessa etsitään eri ratkaisuvaihtoehtoja. Ongelmaan voi löytyä ratkaisu jo olemassa olevista tuotteista tai niiden uudistamisesta. Jos jo olemassa olevat tuot-

teet eivät sovellu käyttötarkoitukseen, ratkaisua ongelmiin etsitään erilaisia lähestymis- ja työtapoja käyttäen. Ratkaisuvaihtoehtoja voidaan löytää esimerkiksi luovan toiminnan ja ongelmanratkaisun menetelmillä, sekä palautteita ja aloitteita keräämällä tai käyttämällä benchmarkingia. (Jämsä & Manninen 2000, 35.)

Ideointivaiheessa on tärkeää tehdä yhteistyötä eri asiantuntijoiden ja muiden osallistujien kanssa. Erilaiset osallistujat tuovat ideointiprosessiin luovuutta ja lisäävät erilaisten näkökulmien ja mahdollisuuksien tunnistamista. (Jämsä & Manninen 2000, 38.)

Ideointiprosessimme käynnistyi marraskuussa 2011. Pidimme silloin ensimmäiset suunnittelupalaverit toimeksiantajamme kanssa. Palavereissa kartoitimme toimeksiantajan toiveita tuotteelle. Joulukuussa aloimme tehdä taustatutkimusta jo olemassa olevista tuotteista, jotka palvelevat samaa tarkoitusta. Löysimme ikäihmisille kehitetyn elämänlaatutestamentin ja Kehitysvammaisten palvelusäätiön kehittämän Minun suunnitelmani -kansion. Löytämässämme tuotteissa on monia toimeksiantajamme toivomia asioita. Kumpikaan ei kuitenkaan vastaa täysin sitä, mitä toimeksiantaja tuotteelta haluaa. Elämänlaatutestamenttia ei ole alun perin kehitetty kehitysvammaisille henkilöille eikä se ole selkokielen. Elämänlaatutestamentti keskittyy enemmän hoidollisiin asioihin ja perustarpeista huolehtimiseen. Minun suunnitelmani -kansio on toimeksiantajan käyttötarkoitukseen liian laaja. Siinä kartoitetaan suurelta osin samoja asioita kuin toimeksiantajan asiakkaille tehtävissä palvelusuunnitelmissa. Koska jo olemassa olevat tuotteet eivät sovellu käyttötarkoitukseen, päätimme kehittää opinnäytetyönämme toimeksiantajan tarpeita vastaavan uuden tuotteen.

Päätimme tehdä opinnäytetyömme yhteistyössä Honkalampikeskuksen päivätoiminnan asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa. Tarkoituksenamme oli kerätä heiltä ideoita haastattelun avulla. Jotta voisimme käyttää heiltä kerättyä tietoa opinnäytetyössämme, tarvitsimme tutkimusluvan. Haimme tutkimuslupaa työllemme Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalveluiden kuntayhtymältä (PKSSK). Tutkimuslupa (liite 4) myönnettiin huhtikuussa 2012.

Maaliskuussa 2012 kävimme esittelemässä kaikille Honkalampikeskuksen päivätoiminnan työntekijöille opinnäytetyömme idean ja tarkoituksen heidän yhteisessä aamupalaverissaan. Kerroimme heille myös mahdollisuudesta osallistua suunnitteluryhmään. Suunnitteluryhmän tarkoituksena oli olla apunamme kehittämässä työvälinettä, jotta siitä tulisi toimeksiantajan tarpeita vastaava. Toivoimme suunnitteluryhmään niin päivätoiminnan ohjaajia, kuin avustajiakin, jotta saisimme eri näkökulmista ajatuksia työvälineen sisältöön ja ominaisuuksiin. Halusimme työvälineeseen ideoita suunnitteluryhmän lisäksi koko henkilökunnalta. Tätä varten olimme valmistelleet aamupalaveriin muutaman kysymyksen, joihin keräsimme työntekijöiden ideoita ja ajatuksia Learning Cafe -menetelmää käyttäen. Kysymykset koskivat tulevan työvälineen hyödyllisyyttä käytännön työssä, asiasisältöjä sekä muotoa ja ulkoasua.

Aamupalaverissa oli paikalla n. 20 työntekijää, jotka jakaantuivat sattumanvaraisesti pienryhmiin. Jokaiselle pienryhmälle annoimme paperin, johon olimme etukäteen kirjanneet kysymyksen. Tässä pienryhmässä työntekijät saivat hetken keskustella ja pohtia kysymystä, ja koota ajatuksensa/ideansa paperille. Tämän jälkeen vaihdoimme papereita ryhmästä toiseen. Kaikki paperit kävivät kaikissa ryhmissä. Ajanpuutteen vuoksi emme kerinneet käymään läpi saamiamme vastauksia työntekijöiden kanssa. Kävimme vastaukset läpi kahdestaan ja kirjoitimme ne puhtaaksi tulevaa työskentelyä varten.

Tässä vaiheessa kävimme esittelemässä opinnäytetyömme idean ja tarkoituksen myös kahdelle Honkalampikeskuksen osastolle. Valitsimme osastot yhdessä toimeksiantajamme kanssa. Nämä osastot valitsimme siksi, että niissä asuu ikääntyneitä kehitysvammaisia asiakkaita. Osastojen henkilökunnalla on siis tietoa ja kokemusta siitä, mitkä asiat ovat merkityksellisiä ikääntyneen asiakkaan elämässä ja mitä työntekijän olisi hyvä tietää hänestä. Toivoimme, että saisimme osastoilta hoitajia suunnitteluryhmäämme. Koska osastoilla työ on vuorotyötä, emme tavoittaneet kaikkia työntekijöitä kerralla. Veimme osastoille tekemämme kirjeet opinnäytetyöstämme ja suunnitteluryhmästä, jotta kaikki osastojen työntekijät olisivat tietoisia mahdollisuudesta osallistua suunnitteluryhmään (liite 3).

Halusimme kuulla osastojen koko henkilökunnan ajatuksia ja ideoita työvälineestä. Teimme osastoille kysymyspaperit, joissa kysyimme tulevan työvälineen hyödyllisyydestä käytännön työssä, mitä asioita työvälineeseen tulisi kirjata, sekä muodosta ja ulkoasusta. Nämä kysymyspaperit jätimme osastoille kahdeksi viikoksi, jotta mahdollisimman moni työntekijä kerkiäisi niihin vastata. Myös näistä saamamme vastaukset kirjoitimme puhtaaksi tulevaa työskentelyä varten.

6.3 Luonnosteluvaihe

Tuotteen luonnostelu käynnistyy, kun ideoinnin kautta on syntynyt tuotekonsepti, eli esitys siitä, millainen tuote on aikomus suunnitella ja valmistaa. Luonnosteluvaiheessa analysoidaan sitä, mitkä eri tekijät ja näkökohdat ohjaavat tuotteen suunnittelua ja valmistamista. Tuotteen luonnostelua ohjaavia osa-alueita ovat muun muassa tuotteen asiasisältö, rahoitusvaihtoehdot, arvot ja periaatteet, säädökset ja ohjeet sekä asiakasprofiili. Eri osa-alueiden ydinkysymysten huomioiminen ja osa-alueiden yhdistäminen toisiaan tukevaksi kokonaisuudeksi turvaa tuotteen laadun. Eri näkökulmia selvitetään asiantuntijatiedon avulla. (Jämsä & Manninen 2000, 43.) Luonnosteluprosessin kautta tuotekonsepti täsmenyy tuotekuvaukseksi (Jämsä & Manninen 2000, 51).

Toimimme tuotekehitysprosessissa yhdessä asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa. Kokosimme kaksi eri ryhmää. Toinen ryhmä koostui toimeksiantajan asiakkaista, toisessa ryhmässä oli työntekijöitä päivätoiminnasta ja osastoilta. Tavoitteenamme luonnosteluvaiheessa oli selvittää ryhmien kanssa tuotteen asiasisällöt ja tavoitteet.

Toivoimme työntekijöiltä tietoa siitä, mitkä asiat he näkevät merkityksellisinä työskennellessään sellaisen asiakkaan kanssa, joka ei enää itse pysty ilmaisemaan tahtoaan. Saimme suunnitteluryhmään monipuolisen joukon työntekijöitä: kaksi päivätoiminnan ohjaajaa, kaksi ohjaavaa avustajaa sekä kaksi sairaanhoitajaa. Työntekijöiden erilaiset työnkuvat ja erityisosaamisalueet mahdollistivat asioiden tarkastelun monista eri näkökulmista suunnitteluprosessin aikana.

Kokoonnuimme työntekijöistä kootun suunnitteluryhmän kanssa kaksi kertaa. Ensimmäisellä tapaamiskerralla toukokuun alussa esittelimme opinnäytetyömme idean ja tarkoituksen ryhmälle. Puhuimme myös suunnitteluryhmän roolista ja sen tavoitteista. Kaikki ryhmän työskentelyyn osallistuvat työntekijät antoivat luvan käyttää suunnitteluryhmän työskentelyn kautta kerättyä aineistoa opinnäytetyössämme (liite 5). Ensimmäisellä tapaamiskerralla kävimme läpi myös asioita, jotka olivat tulleet esille työyhteisössä ideointivaiheessa. Päivätoiminnan ja osastojen työntekijöiltä saamamme ideat toimivat hyvänä pohjana ryhmäkeskustelulle. Suunnitteluryhmä tarkasteli työvälineen ulkoasuun ja muotoon liittyviä tekijöitä sekä sitä, millaista tietoa työntekijä tarvitsee asiakkaasta. Pohdimme yhdessä ryhmän kanssa myös asiakkaan yksityisyyteen ja tietoturvaan liittyviä seikkoja, jotka täytyisi ottaa huomioon työvälineen suunnittelussa.

Toisella tapaamiskerralla toukokuun puolivälissä esittelimme suunnitteluryhmälle alustavan asiasisältörungon, jonka olimme laatineet ensimmäisen kokoontumiskerran keskustelun pohjalta. Työntekijät kiinnittivät huomiota esimerkiksi siihen, miten työvälineestä saisi mahdollisimman helppokäyttöisen ja kuinka hyvin asiasisältörunko vastasi käyttötarkoitusta. Suunnitteluryhmän antaman palautteen pohjalta pystyimme tiivistämään runkoa ja tekemään alustavaa jäsentelyä. Sovimme ryhmän kanssa, että tekisimme ensimmäisen version työvälineestä testattavaksi.

Olimme koonneet yhdessä toimeksiantajan kanssa suunnitteluryhmän myös päivätoiminnan asiakkaista. Suunnitteluryhmä koostui seitsemästä n. 60–70-vuotiaasta asiakkaasta. Pyrimme saamaan ryhmään iäkkäämpiä henkilöitä, koska heillä olisi omakohtaista kokemusta siitä, millaista ikääntyvän kehitysvammaisen arki on. Asiakkailta pyrimme saamaan tietoa siitä, mitkä asiat ovat merkityksellisiä heidän arjessaan sekä siitä, millaista elämää he haluavat viettää ikäihmisinä.

Kokoonnuimme suunnitteluryhmän kanssa huhtikuussa pari kertaa. Kerroimme ryhmälle opinnäytetyömme ideasta ja suunnitteluryhmän roolista. Keräsimme tietoa asiakkaiden arkeen liittyvistä asioista toiminnallisilla menetelmillä. Käytimme apuna Pesäpuu Ry:n kehittämiä työvälineitä: Ajankäyttöympyrää, Minun

päiväni -lomaketta ja Elämän tärkeät asiat -kortteja. Asiakkaat merkitsivät ajankäyttöympyrään tunti tunnilta päivänsä tapahtumat. Minun päiväni – lomakkeeseen ei merkitty kellonaikoja, vaan asiakkaat hahmottelivat arkeaan jakamalla päivän toiminnot neljään eri kenttään. Päivän kulusta keskusteltiin sen jälkeen yhdessä. Elämän tärkeät asiat -korttien kuvat auttoivat asiakkaita kertomaan heille merkityksellisistä asioista.

Tavoitteenamme oli arkeen liittyvän tiedon lisäksi saada asiakkailta työvälineen muotoon ja sisältöön liittyviä ideoita ja ehdotuksia. Huomasimme kuitenkin, että asiakkaiden oli vaikea antaa omia ehdotuksiaan tässä vaiheessa suunnittelu-prosessia, koska työvälineestä ei vielä ollut minkäänlaista konkreettista hahmotelmaa. Päätimme, että keräisimme asiakkailta palautetta ja ideoita vasta suunnitteluprosessin seuraavassa vaiheessa, jolloin he voisivat käytännössä testata työvälineen ensimmäistä versiota.

6.4 Tuotteen kehittäminen

Kehittelyvaihe etenee edellisessä vaiheessa valittujen ratkaisuvaihtoehtojen, periaatteiden, rajausten ja asiantuntijayhteistyön mukaisesti. Informaatiota välittävän tuotteen kehittelyn ensimmäinen työvaihe on asiasisällön jäsentelyn laatiminen. Kun laaditaan informaatiota sisältävää materiaalia asiakkaiden tai heidän omaistensa käyttöön, on pyrittävä eläytymään tiedon vastaanottajan asemaan. Painotuotteita suunnitellessa huomioidaan tuotteen asiasisältöön ja painoasuun liittyviä asioita. (Jämsä & Manninen 2000, 54–57.)

Tuotteen kehittämissä vaiheissa teimme työvälineestä ensimmäisen version luonnosteluvaiheessa syntyneiden ideoiden ja ajatusten pohjalta. Aloitimme työvälineen työstämisen teemoittamalla asiasisältöideat; mitkä asiat liittyvät toisiinsa ja mitkä asiat voisivat olla saman otsikon alla. Teemoittelun teimme tietokoneella värikoodeja apuna käyttäen. Lopuksi mietimme kullekin asiaryhmälle kokoaivan otsikon. Näitä otsikoita olivat:

- Minä olen
- Kommunikointi ja oman tahdon ilmaiseminen
- Kiinnostuksen kohteet

- Pidän/ En pidä
- Tärkeät henkilöt
- Päivittäiset toiminnot
- Pelkään / Ahdistun / Hermostun
- Läheisyys
- Elämäntavat.

Näistä otsikoista muodostui työvälineemme sisällysluettelo.

Tässä vaiheessa tarkoitus oli, että työvälineestä tehdään kaksi versiota; toinen olisi sähköinen, tietokoneella täytettävä, ja toinen olisi paperimuotoinen, jonka voisi tulostaa tietokoneelta täytettäväksi aina tarpeen tullen. Pohdimme kuitenkin sähköisen version toimivuutta. Tarkoituksena on, että työväline täytetään aina yhdessä asiakkaan kanssa, ja se kulkee arjessa asiakkaan mukana. Jos täyttäminen tapahtuu tietokoneella, asiakkaan osallistuminen ja osallisuus voi jäädä vähäiseksi. Tämän vuoksi päädyimme siihen, että työvälineestä tehdään vain paperinen versio.

Työntekijät olivat toivoneet, että työväline olisi selkokielineen, ja sellainen, jota asiakas itsekkin ymmärtää ja osaa tulkita, vaikka hän ei osaisi lukea. Tärkeää oli myös se, että työväline olisi helposti päivitettävissä oleva. Lisäksi toivottiin, että työvälineessä olisi tilaa kuville, jotta se olisi asiakkaan persoonaa esille tuova. Toiveena oli myös pieni koko mukana kuljettamista helpottamaan.

Työntekijöiden toiveiden ja tekemämme sisällysluettelon pohjalta teimme työvälineen ensimmäisen version. Teimme työvälineestä A5 – kokoisen vihkon, joka on riittävän pieni mukana kuljetettavaksi. Vihko on pdf-tiedosto, jonka voi tulostaa ja taittaa vihkomuotoon. Näin työvälineen kustannukset pysyvät pieninä. Työväline on myös helposti saatavilla.

6.5 Tuotteen viimeistely

Kaikissa tuotteen kehittelyn vaiheissa on tärkeää kerätä palautetta ja arvioida tuotetta. Tuotekehitysprosessiin osallistuvat tilaajat ja asiakkaat voivat esitesta- ta tai koekäyttää tuotetta sen valmisteluvaiheessa. Tuotetta on hyvä testata myös sellaisien loppukäyttäjien kanssa, jotka eivät tunne tuotetta ennestään,

jotta saadaan uusia näkökulmia. Tuotteen viimeistely tehdään saatujen palautteiden tai koekäytössä saatujen kokemusten perusteella. Viimeistely voi olla yksityiskohtien hiomista, käyttö- tai toteutusohjeiden laatimista tai päivittämisen suunnittelua. Viimeistelyyn kuuluu myös tuotteen jakelun suunnittelu ja markkinointi, jolla muun muassa turvataan tuotteen käyttöönotto tapauksissa, joissa tuote on tehty jonkin määrätyn toimipisteen tilauksesta. Lisäksi on varmistettava, että asiakkaalla on riittävästi tietoa tuotteesta ja sen käytöstä. (Jämsä & Manninen 2000, 80–81.)

Teimme työvälineen ensimmäisen version testaamista varten palautelomakkeen (liite 6) Honkalampi-keskuksen päivätoiminnan työntekijöille. Palautelomakkeen avulla pyrimme kartoittamaan työntekijöiden mielipiteitä työvälineen ulkonäöstä, sisällöstä ja toimivuudesta sekä ideoita työvälineen kehittämiseen. Päivätoiminnan työntekijät testasivat työvälinettä yhdessä asiakkaiden kanssa. Työntekijät avustivat asiakkaita vihkon täytössä ja kirjasivat palautelomakkeeseen omia ja asiakkaiden kommentteja. Testaukseen osallistui sekä suunnitteluryhmiin kuuluneita että niiden ulkopuolisia työntekijöitä ja asiakkaita.

Työväline oli testattavana parin viikon ajan, jonka jälkeen keräsimme yhteen kaikki kertyneet palautelomakkeet. Kokosimme palautelomakkeista saaduista vastauksista taulukon (liite 7), johon merkitsimme työvälineen kohdat, jotka kaipaivat työntekijöiden mielestä vielä kehittämistä sekä asiat, jotka olivat heidän mielestään toimivia. Työntekijöiden mielestä esimerkiksi työvälineen ulkoasu kaipasi piristystä ja selkiyttämistä. He toivoivat myös selkokieleistä ohjeistusta ja selitystä vihkon tarkoituksesta.

Aloimme muokata työvälinettä palautetaulukon pohjalta. Muokkasimme ulkoasua selkeämmäksi ja pirteämmäksi muuttamalla fonttia ja rivivälitystä sekä poistamalla turhia kuvakehyksiä. Teimme työvälineestä helppokäyttöisemmän kirjoittamalla selkokiehisen johdannon vihkoon ja avaamalla eri osioiden otsikoita selkokielellä. Työvälineessä oli läheisyys- ja elämäntavat -osioiden alaotsikoina seksuaalisuus ja elämän päätyessä. Päätimme poistaa nämä alaotsikot työvälineestä, koska työntekijät pitivät niitä asiakkaita hämmentävinä ja tarpeettomina. Lisäsimme joka osion loppuun tilan, johon voi merkitä päivityspäivän. Työn-

tekijät ja asiakkaat olivat antaneet palautelomakkeella myös ehdotuksia työvälineen nimeksi. Valitsimme näistä ehdotuksista työvälineen nimeksi Minun maailmani -vihkon. Laadimme myös lyhyen käyttöohjeen (liite 8), jossa on tulosohjeet ja neuvoja vihkon täyttämiseen.

6.6 Valmis tuote

Minun maailmani –vihko valmistui lokakuussa 2012. Valmiissa vihkossa on kymmenen eri osiota:

- Vihkon tarkoitus
- Minä olen
- Kommunikointi ja oman tahdon ilmaiseminen
 - Apuvälineet
- Kiinnostuksen kohteet
- Asioita, joista pidän/ Asioita, joista en pidä
- Tärkeät henkilöt
- Päivittäiset toiminnot
 - Ruokailu
 - Sairauksien huomiointi
 - Pukeutuminen
 - Ulkonäöstä huolehtiminen
 - Liikkuminen
 - Peseytyminen
 - Avuntarve WC:ssä
- Pelkään / Ahdistun / Hermostun
 - Käyttäydyn
 - Minua auttaa
- Läheisyys
- Elämäntavat
 - Asun
 - Vakaumus ja elämänkatsomus
 - Haaveet ja toiveet.

Nämä aiheet valikoituivat valmiiseen vihkoon tuotekehitysprosessin kautta. Liitessä 9 esittelemme työvälineen sisältöä. Vihkossa käsiteltävät aiheet tuovat esiin asiakkaan arkeen ja elämänlaatuun vaikuttavia tekijöitä. Aiheet ovat myös työntekijän työn kannalta oleellisia. Vihkosta saadun tiedon pohjalta työntekijä pystyy ottamaan huomioon asiakkaan yksilölliset toiveet ja tarpeet.

Esittelimme valmiin vihkon toimeksiantajallemme. Toimeksiantaja oli tyytyväinen lopputulokseen ja vihkon sisältöön. He pitivät siitä, että työväline on tiivis ja selkeä. Heidän mielestään viimeistelyvaiheessa tekemämme muutokset tekivät vihkosta selkeän ja helppokäyttöisen. Koska vihko on mustavalkoinen, se on helposti muunneltavissa esimerkiksi vaihtamalla tulostuspaperin väriä tai lisäämällä kuvia. Vihkon koko oli heidän mielestään käytännöllinen ja tarkoitukseen sopiva.

7 Pohdinta

7.1 Ideasta valmiiksi työvälineeksi

Jo ennen opinnäytetyöprosessin aloittamista meille molemmille oli selvää, että tekisimme opinnäytetyömme jostakin kehitysvamma-alaan liittyvästä aiheesta. Olimme kiinnostuneet alasta opintojemme aikana ja tehneet useita harjoitteluita kehitysvamma-alan palveluissa. Päätimme ottaa yhteyttä Honkalampikeskuksen päivätoimintaan ja tiedustella heiltä mahdollisia opinnäytetyön aiheita. Olimme tehneet siellä opintojemme aikana kolme harjoittelua, joten sekä asiakkaat että työntekijät olivat siis jo ennestään meille tuttuja. Olimme myös keskustelleet jo aiempien harjoitteluiden aikana siitä mahdollisuudesta, että tekisimme opinnäytetyömme Honkalampikeskuksen päivätoiminnan toimeksiantona.

Saimme toimeksiantajaltamme useita ehdotuksia opinnäytetyön aiheeksi. Pohdimme yhdessä heidän kanssaan sitä, mikä ehdotuksista sopisi parhaiten meille. Honkalampikeskuksen päivätoiminnan työntekijät olivat huomanneet jo jonkin aikaa sitten tarpeen työvälineelle, joka toisi esiin asiakkaan omaa tahtoa. Olimme itsekin nähneet harjoitteluidemme aikana tilanteita, joissa tällaisesta työvälineestä olisi hyötyä. Lisäksi juuri tämä aihe oli teemoiltaan meille tutumpi kuin monet muut toimeksiantajan antamat ehdotukset. Olimme harjoitteluissa ja työelämässä joutuneet pohtimaan ikääntyvien kehitysvammaisten itsemääräämiseen ja elämänlaatuun liittyviä asioita, kun taas esimerkiksi autististen nuorten kommunikointiin liittyvät asiat olivat meille melko vieraita. Valintaamme vaikutti myös se, että olimme toivoneet toiminnallista opinnäytetyötä, jonka voisi toteuttaa yhteistyössä asiakkaiden kanssa.

Opinnäytetyöprosessin alussa jouduimme kuitenkin harkitsemaan aiheen muuttamista. Kun aloimme tehdä taustatutkimusta, löysimme kaksi työvälinettä, joilla oli hyvin samankaltainen tarkoitus kuin työvälineellä, jota suunnittelimme. Elämänlaatutestamentti, joka on suunnattu ikäihmisille sekä Kehitysvammaisten palvelusäätiön Minun suunnitelmani -vihko, olivat molemmat elämänlaatua turvaavia välineitä. Varsinkin Minun suunnitelmani -vihko vastasi mielestämme melko hyvin toimeksiantajamme toiveita. Se oli selkokielinen ja sisällöltään kattava. Toimeksiantajamme tutustui Minun suunnitelmani vihkoon ja totesi sen olevan liian laaja heidän käyttöönsä. Myöskään Elämänlaatutestamentti ei vastannut täysin toimeksiantajamme toiveita. Sen sisältöä ei ollut suunniteltu kehitysvammaisille ihmisille eikä se ollut selkokielinen. Toimeksiantajallamme oli siis näiden työvälineiden löytymisen jälkeenkin tarve tiiviille työvälineelle, joka olisi suunniteltu juuri heidän asiakkailleen.

Mielestämme oli hyvä, että tutustuimme näihin kahteen työvälineeseen ja, että jouduimme arvioimaan uudelleen opinnäytetyömme tavoitteita. Pohdimme tarkkaan oman työvälineemme tarkoitusta ja sitä, millaista sisältöä siinä tulisi olla jo prosessin alkuvaiheessa. Sen vuoksi meillä oli alusta alkaen selkeä kuva siitä, mitä toimeksiantaja meiltä toivoo. Saimme Minun suunnitelmani -vihkosta ja Elämänlaatutestamentista myös hyviä ideoita omaan työvälineeseemme.

Etenimme opinnäytetyössämme tuotekehitysprosessin vaiheita mukailleen. Käytimme tuotekehitysprosessi-mallia, koska se antoi työskentelyllemme hyvät raamit. Tämän myötä meillä oli käytössä ”ohjeet”, joiden mukaan etenimme työvälineen kehittämisessä. Tiesimme koko ajan mihin suuntaan ollaan menossa ja mitä tehdään seuraavaksi. Myöskään lopullisen tuotteen toimivuus ei kärsinyt, koska mitään oleellista tuotteen kehittämisessä ei jäänyt meiltä puuttumaan tuotekehitysprosessi-mallin myötä.

Tuotekehitysprosessin ideavaiheessa käytimme tiedon keräämiseen Learning Cafe -menetelmää. Learning Cafe -menetelmän perusajatuksena on tuottaa ryhmissä uusia ideoita ja kehittää niitä. (Lahtinen & Virtainlahti 2012.) Pidimme Learning cafe -tuokion Honkalampikeskuksen päivätoiminnan työntekijöille pro-

sessimme alussa. Tarkoituksenamme oli kerätä heiltä ideoita ja ajatuksia työvälineen hyödyllisyydestä käytännön työssä sekä tulevan työvälineen asiasisällöistä, muodosta ja ulkoasusta Tuotteen kehittämisen alkuvaiheessa Learning Cafe -tuokio oli mielestämme erittäin toimiva. Saimme tuokiosta paljon tietoa ja ideoita, joiden myötä pääsimme työskentelyssämme hyvin liikenteeseen. Myös toimeksiantajan työntekijät pääsivät heti alusta saakka osallisiksi tuotteen kehittämiseen. Uskomme, että tämän myötä saimme herätettyä työntekijöiden kiinnostuksen osallistumaan suunnitteluryhmään.

Käytimme työntekijöistä kootun suunnitteluryhmän kanssa aineiston hankinta menetelmänä ryhmähaastattelua. Ryhmähaastattelun avulla keräsimme tietoa asiakkaiden kanssa työskentelystä ja siitä, millaisia ominaisuuksia työvälineellä tulisi olla. Eskolan ja Suorannan (1999, 95–98.) mukaan ryhmähaastattelun tavoitteena on ryhmäkeskustelu tutkijan haluamasta teemasta tai aiheesta. Aineistohankintamenetelmänä ryhmähaastattelu oli toimiva. Saimme ryhmäämme työntekijöitä eri ammattiryhmistä. Ryhmässä keskustelu oli vapaamuotoista ja ilmapiiri oli rento. Ryhmäläiset toivat rohkeasti esille omia mielipiteitään, ja he keskustelivat avoimesti teemoista. Mielestämme tähän vaikutti se, että ryhmäläiset tunsivat jo entuudestaan toisensa. Keskustelussa tuli esille mm. niitä tekijöitä, joita ryhmäläiset tarvitsevat tietää asiakkaasta omassa työssään. Koska ryhmämme oli moniammatillinen, koemme että osallistujat saivat toisiltaan uusia ideoita ja näkökulmia keskusteluun. Me osallistuimme keskusteluun tasavertaisina jäseninä ryhmäläisiin nähden ja veimme keskustelua eteenpäin tarkentavilla kysymyksillä.

Asiakkaista kootun suunnitteluryhmän kanssa käytimme toiminnallisia menetelmiä. Halusimme saada heiltä tietoa siitä, mitkä asiat arjessa ovat heille merkityksellisiä. Toiminnalliset menetelmät auttoivat konkretisoimaan asiakkaille työskentelyä. Huuskon (2012) mukaan, konkretisointi helpottaa omasta arjesta kertomista (Huusko 2012). Käytimme työskentelyssä Pesäpuu Ry:n kehittämiä työvälineitä; Ajankäyttöympyrää, Minun päiväni -lomaketta ja Elämän tärkeät asiat -kortteja. Nämä työvälineet on kehitetty arjen konkretisoimiseen ja hahmottamiseen. Uskomme, että käyttämämme välineet olivat asiakkaille hyvä tuki omasta arjesta kertomiselle. Ilman välineitä heidän olisi ollut hankala hahmottaa

mitä kaikkea arkeen kuuluu. Jäimme kuitenkin pohtimaan, ohjasivatko Elämän tärkeät asiat –kortit liikaa asiakkaiden vastauksia. Olisiko asiakkaille tullut eri asioita mieleen jos he eivät olisi valinneet korttien kuvista itselleen tärkeitä asioita.

Työvälineen kokosimme loppuvaiheessa prosessiamme. Sisällön luominen oli helppoa ja nopeaa, koska meillä oli siihen valmiit raamit olemassa. Hankaluutta tuotti sisällön tekstien kirjoittaminen ja termien avaaminen selkokielellä. Pohdimme sitä, miten saamme tekstit muotoiltua siten, että työvälinettä käyttävät asiakkaat ymmärtävät mistä on kysymys. Myös työvälineen käytännön toteuttaminen oli hankalaa. Meillä oli vaikeuksia asetella sisältö siten, että tulostettaessa työväline vihkomuotoon, sisältö on oikeassa järjestyksessä. Olisimme voineet tässä vaiheessa pyytää neuvoa ja vinkkejä, miten tällaisen saa toteutettua helposti ja vaivattomasti.

7.2 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2008, 24) mukaan jo tutkimusaiheen valinta on eettinen ratkaisu. Valinnassa täytyy huomioida aiheen yhteiskunnallinen merkitys; kenen ehdoilla aihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. Opinnäytetyömme aihe nousi toimeksiantajan tarpeesta. Kehittämällämme työvälineellä on merkitystä sekä asiakkaan että työntekijöiden arjessa.

Tuotteen kehittäelyssä meillä oli apuna ryhmä asiakkaita, joiden mielipiteitä ja näkemyksiä tutkimme. Tätä varten hankimme tutkimusluvan Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymältä (liite 4). Hirsjärven ym. (2008, 25) mukaan tutkimusta tehdessä on selvitettävä, miten henkilöiden suostumus hankitaan, millaista tietoa heille annetaan ja millaisia riskejä heidän osallistumisensa sisältyy. Kaikki asiakkaat ja työntekijät, joiden kanssa työskentelimme, osallistuivat vapaaehtoisesti toimintaan ja antoivat kirjallisen suostumuksensa tutkimusmateriaalin käyttöön.

Kaikessa ihmisiin kohdistuvassa tutkimustyössä on otettava huomioon humanin ja kunnioittavan kohtelun edellyttämät näkökohdat, kuten anonyymiuden takaaminen ja luottamuksellisuus aineiston keräämisessä (Hirsjärvi ym. 2004,

27). Pidimme huolen siitä, että suunnitteluryhmien jäsenten henkilötiedot eivät tulleet esille tutkimusta tehdessä eivätkä lopullisessa opinnäytetyössä.

Yhteistyö toimeksiantajamme, Honkalampikeskuksen päivätoiminnan, kanssa sujui erittäin hyvin. Jo opinnäytetyöprosessin alussa saimme toimeksiantajalta paljon tukea. Esimerkiksi, opinnäytetyön aiheen valitsimme yhdessä toimeksiantajan kanssa, jotta molemmat osapuolet saisivat mahdollisimman paljon hyötyä työstä. Teimme yhteistyötä toimeksiantajan kanssa myös kaikissa muissa opinnäytetyöprosessin vaiheissa. Honkalampikeskuksen päivätoiminnan työntekijöistä koottu suunnitteluryhmä oli mukana tuotekehitysprosessissa alusta loppuun. Koimme yhteistyön erittäin merkitykselliseksi opinnäytetyön etenemiselle. Jotta pystyimme tekemään työvälineestä tarvetta vastaavan, tarvitsimme toimeksiantajan osallistumista tuotekehitysprosessiin. Honkalampikeskuksen työntekijät toivat tietoa siitä, mitä tulisi huomioida, jotta työväline toimisi käytännön työssä.

Alun perin tarkoituksenamme oli tehdä tiivistä yhteistyötä Honkalampikeskuksen päivätoiminnan asiakkaiden kanssa. Emme kuitenkaan kyenneet osallistamaan asiakkaita kaikissa tuotekehitysprosessin vaiheissa. Asiakkaat osallistuivat tuotekehitysprosessin luonnosteluvaiheeseen. Pohdimme päivätoiminnan asiakkaita kootun suunnitteluryhmän kanssa, mitkä asiat ovat merkityksellisiä heidän arjessaan. Tarkoituksenamme oli arkeen liittyvän tiedon lisäksi saada asiakkailta ideoita ja ehdotuksia liittyen työvälineen muotoon ja sisältöön. Kun tämä ei luonnosteluvaiheessa onnistunut, päätimme että keräisimme asiakkailta palautetta ja ideoita suunnitteluprosessin myöhemmässä vaiheessa. Tuotteen viimeistelyvaiheessa asiakkaat testasivat työvälinettä työntekijöiden kanssa. Työntekijät täyttivät palautelomakkeen, johon he kirjasivat myös asiakkaiden mielipiteitä työvälineestä. Emme kuitenkaan kuulleet suoraan asiakkailta itseltään palautetta. Jäimme pohtimaan, kokivatko asiakkaat olleensa aidosti osallisina työvälineen kehittämisessä ja olisimmeko voineet osallistaa heitä enemmän. Uskomme, että asiakkaat olisivat päässeet paremmin osallisiksi, mikäli olisimme tavanneet asiakkaita koottua suunnitteluryhmää useammin prosessin loppuvaiheessa ja keränneet palautetta suoraan heiltä itseltään

7.3 Työvälineen hyödynnettävyys

Uskomme, että opinnäytetyönämme syntyvä työväline auttaa asiakasta tuomaan ilmi omaa tahtoaan. Työvälineestä on hyötyä erityisesti asiakkaan palveluita suunniteltaessa. Lain sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) mukaan asiakkaan tahtoa on selvitettävä siinäkin tapauksessa, että hän ei itse pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen tai ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia. Työvälineestä voi olla hyötyä esimerkiksi tilanteessa, jossa kehitysvammainen asiakas ei itse pysty enää ilmaisemaan tahtoaan, eikä hänellä ole omaisia, jotka voisivat auttaa tahdon selvittämisessä. Työvälineeseen asiakkaan kanssa aiemmin kirjatut tiedot voivat olla tukena päätöksiä tehdessä.

Vihkoa täyttäessä asiakkaalla on tilaisuus pohtia omaa elämäänsä; mitä hän toivoo, mistä hän haaveilee, mitä hän haluaisi tehdä, millaista tukea hän kaipaa arkipäiväisiin askareisiin jne. Tämän myötä asiakas pääsee itse vaikuttamaan omaan elämäänsä. Kun vihkoon on kirjattu minkälaiset asiat asiakasta kiinnostavat, ja mitä hän tykkää tehdä, osaavat työntekijät ottaa asiakkaan mukaan häntä kiinnostaviin toimintoihin. Työntekijät pystyvät myös tukemaan asiakasta niin kuin hän itse haluaa ja on toivonut. Tämä osaltaan parantaa asiakkaan elämänlaatua, koska hän on päässyt itse määräämään elämästään. Työvälineestä on apua myös asiakkaille, jotka ovat ujoja ja arkoja kertomaan itsestään. Vihko voi olla asiakkaan tukena esimerkiksi tilanteissa, jolloin hän esittelee itsensä uudelle tuttavuudelle. Työvälineeseen kirjatut asiat ja kuvat ovat hyviä välineitä keskustelun aloittamiseen.

Hyvän hoitotyön lähtökohtana on ihmisen elämänkulun tunteminen. Kun tunnetaan ihmisen elämänkulkua, voidaan hänet kohdata yksilönä ja ymmärtää paremmin hänen käyttäytymistään (Vahtera 2002, 29.). Työvälineen avulla saatava tieto asiakkaasta ja hänen elämänkulustaan antaa työntekijälle valmiuksia asiakkaan yksilölliseen kohtaamiseen. Kirjattu tieto asiakkaasta ja hänen elämänkulustaan on merkityksellistä tilanteessa, jossa asiakas siirtyy osastolta tai asuinpaikasta toiseen. Asiakkaan mukana kulkeva työväline antaa uuden paikan työntekijöille tietoa asiakkaasta.

Prosessin myötä olemme syventäneet osaamistamme kehitysvamma-alan työssä. Tehdessämme opinnäytetyötä olemme erityisesti perehtyneet kehitysvammaisen asiakkaan elämänlaatuun ja itsemääräämiseen. Työntekijällä on suuri vastuu asiakkaan itsemääräämisen toteutumisesta. Vesalan (2010, 126–127.) mukaan itsemäärääminen toteutuu jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa toisten ihmisten, erityisesti lähityöntekijöiden, kanssa. Lähityöntekijän velvollisuus on tukea neuvomalla, ohjaamalla ja tietoa tarjoamalla henkilöä autonomiseen toimijuuteen. Työntekijä ei päättä kehitysvammaisen ihmisen puolesta, mikä on hänelle parasta, vaan asettuu neuvonantajan ja asiantuntijan rooliin.

Opinnäytetyöprosessi antoi meille ymmärrystä siitä, miten me itse työntekijöinä voimme vaikuttaa asiakkaiden itsemääräämiseen ja elämänlaatuun. Koemme asiakkaan itsemääräämisen toteutumisen vuoksi tärkeänä sen, että asiakas itse täyttää työvälineen työntekijän avustuksella. Työntekijän rooli työvälineen täyttämässä voisi kasvaa liian suureksi, jos siihen tarvitaan välinettä, jota asiakas ei itse osaa käyttää. Tämän takia emme tehneet työvälineestä tietokoneella täytettävää. Asiakas on aktiivisessa roolissa, koska työväline on käsin täytettävä vihko, johon asiakas voi itse kirjoittaa ja laittaa kuvia.

Kehitysvammaisten asiakkaiden vaikeudet tuottaa ja ymmärtää puhetta voivat olla työntekijälle haasteena asiakkaan omaa tahtoa selvitettäessä. Työntekijöiltä ja muilta kehitysvammaisten kanssa toimivilta vaaditaan kommunikointitilanteissa erityistä läsnäoloa ja herkkyyttä tunnistaa ja tulkita asiakkaan yksilöllisiä kommunikointikeinoja (Launonen 2000, 155). Kehittämämme työväline on muunneltavissa asiakkaiden yksilöllisten kommunikointikeinojen mukaan. Työntekijän tulee ottaa huomioon asiakkaan tarpeet vihkon täytössä. Vaikka työntekijä tuntisi asiakkaan hyvin, hän ei voi kuitenkaan olettaa asioita ja vastata asiakkaan puolesta. Työskentely voi joskus olla hidasta ja työlästä, joten sille varattava tarpeeksi aikaa. Työvälinettä täytettäessä on tärkeää, että edetään asiakkaan ehdoilla. Uskomme, että tulevina sosiaalialan ammattilaisina osaamme kiinnittää huomiota asiakkaiden itsemääräämisen toteutumiseen.

Työvälineen juurruttaminen pysyväksi osaksi Honkalampikeskuksen päivätoiminnan työvälineistöä voi viedä aikaa. Uskomme kuitenkin, että siihen on todell-

la hyvät mahdollisuudet. Juurruttamista auttaa muun muassa se, että päivätoiminnan työntekijät olivat itse mukana vihkon suunnitteluprosessissa. Näin vihkosta tuli työntekijöiden toiveiden mukainen ja käytännön työn tarpeita vastaava. Vihko on helpompi ottaa käyttöön kun sen käyttäjät, sekä työntekijät että asiakkaat, ovat tutustuneet siihen jo aiemmin. Vihkon juurruttamista edesauttaa lisäksi se, että vihko on helppokäyttöinen ja sen täyttäminen on suhteellisen nopeaa. Uudet työntekijät ja asiakkaat on siis helppo opastaa vihkon käyttöön.

Kun työväline on otettu käyttöön, mielestämme olisi hyvä tutkia tuotteen toimivuutta. Tutkimuksessa voisi kartoittaa sekä työntekijöiden, että asiakkaiden kokemuksia työvälineestä. Lisäksi tutkimuksen kohteena voisi olla työvälineen merkitys asiakkaan palveluita suunniteltaessa. Jatkotutkimuksista saadun tiedon perusteella voidaan kehittää työvälinettä toimivammaksi ja ajanmukaiseksi. Tämä takaa sen, että tuote vastaa tarkoitustaan myös tulevaisuudessa.

Lähteet

- Alhainen, K., Viramo, P. ja Sulkava, R. 2005. Vaikean dementian hoito. Opas lääkäreille ja hoitohenkilökunnalle. Turku: Lundbeck.
- Eskola, J., Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Huusko, R. 2012. Ajankäyttöympyrä ja Minun päiväni. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/lapsilahtoinent-yoskentely/ajankayttoympyra/20.3.2012>.
- Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kaski, M., Manninen, A. ja Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY.
- Kehitysvammaisten palvelusäätiö. 2012. Minun suunnitelmani. Vihko oman elämän suunnittelun tueksi. <http://www.kvps.fi/materiaalipankki/julkaisut.php>. 28.2.2012.
- Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. 2012. Tietoa kehitysvammasta. <http://www.kvtl.fi/fi/kehitysvamma->. 14.1.2012.
- Kehitysvammaliitto. 2011. Toimintakyvyn ja elämänlaadun arviointi. <http://kehitysvammaliitto.fi/koulutus/arviointipalvelut/toimintakyky-ja-elamanlaatu.html>. 24.1.2012.
- Lahtinen, P. Virtainlahti, S. 2012. Learning cafe – menetelmä johtamisen kehittämisen apuvälineenä. http://www.lpt.fi/tykes/methods_docs/learning_cafe_menetelmakortti.pdf. 10.10.2012.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>. 2.3.2012.
- Launonen, K. 2000. Kehitysvammaisuuteen liittyviä kielen ja kommunikoinnin piirteitä. Teoksessa Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A-M. (toim.) Kommunikoinnin häiriöt. Helsinki: Palmenia. 150–155.
- Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY.
- Niemelä, M. 2009. Ihmisarvo ja itsemääräämisoikeus. <http://www.kynnys.fi/content/view/624/613/>. 4.10.2012.
- Numminen, H. 2007. Dementia. Vernerinet. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/ikaantyminen/dementia.html>. 12.1.2012.
- Numminen, H. 2011. Ikääntyminen. Vernerinet. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/ikaantyminen.html>. 5.3.2012.
- Papunet. 2012. Materiaalia kommunikoinnin tukemiseen. Minun suunnitelmani. <http://papunet.net/materiaalia/minun-suunnitelmani>. 14.10.2012.
- Perustuslaki 11.6.1999 / 731.

- Selkokeskus 2011. Mitä on selkokieli? http://www.sosiaaliportti.fi/File/5693f3c2-724c-46c5-9716-a9a733c9182d/mita_on_selkokieli.pdf. 18.9.2012.
- Seppälä, H. ja Rajaniemi, M. 2011. Mitä kehitysvammaisuus on? Vernerinet. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on.html>. 14.1.2012.
- Suomen muistiasiantuntijat ry. 2011. Elämänlaatutestamentti. http://www.muistiasiantuntijat.fi/page.php?page_id=34&submit=browseFile&id=4&doc_id=3. 12.1.2012.
- Topi, U. 2011. Henkilökohtainen budjetti – mikä se on. Me Itse ry. <http://www.kvps.fi/download/pdf/seminaarit/topi-22-03-2011.pdf>. 4.10.2012.
- Vahtera, M. 2002. Kehitysvammaisten dementia. Vantaa: Kehitysvammaliitto ry.
- Vehmas S. 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus. Me Itse ry 2003. Kannanottoja. Ihmisoikeudet. <http://www.kvtl.fi/fi/me-itse/tavoitteemme/kannanottoja/#Ihmisoikeudet>. 4.10.2012.
- Vesala, H. 2010. Hameennappi ja haalari. Tutkimus puhumattoman, vaikeasti kehitysvammaisen naisen itsemääräämisestä ja valinnanmahdollisuuksista. Teoksessa Teittinen, A. (toim.) Pois laitoksista. Vammaiset ja hoivan politiikka. Helsinki: Palmenia. 124–161.

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä, Honkalampi-keskus, päivätoiminta
Toimeksiantajan edustaja:	Jaana Tarkkonen ja Sirkka Reijonen
Osoite:	Ylämyllyntie 94, 80400 Ylämylly
Puhelinnumero:	Jaana Tarkkonen 050 3886760
Sähköposti:	Jaana.Tarkkonen@pkssk.fi

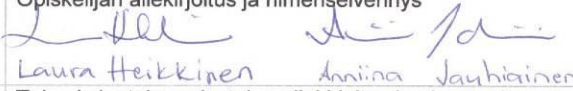
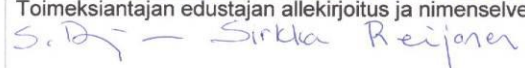
Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	sosiaalialan ko., sosionomi (amk)
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	0901530 Laura Heikkinen 0801261 Anniina Jauhainen
Puhelinnumero:	040 9615658 Laura Heikkinen 045 6386719 Anniina Jauhainen
Sähköposti:	laura.heikkinen@edu.pkamk.fi anniina.jauhainen@edu.pkamk.fi

Toimeksiantajan sitoumukset	
Toimeksiantaja tukee opiskelijaa opinnäytetyön suorittamisessa antamalla työn suorittamiseen tarvittavia tietoja ja sisäisiä aineistoja tarpeelliseksi katsomallaan tavalla. Yksikön, jossa opinnäytetyö on tehty, nimeä voi käyttää opinnäytetyössä.	

Opiskelijan sitoumukset	
Opiskelijat tekevät toiminnallisen opinnäytetyön toimeksiantona. Opinnäytetyön aiheena on ikääntyvien kehitysvammaisten ihmisten elämänlaadun turvaaminen. Tuotoksena syntyy työväline, joka on apuna asiakkaan oman tahdon esille tuomisessa. Ennen opinnäytetyön julkaisemista toimeksiantajalla on tilaisuus tarkastaa opinnäytetyöstä PKSSK:n toimintaa koskeva osuus. Opinnäytetyön tekijät korjaavat mahdolliset puutteet / virheet toimeksiantajan edustajan niin vaatiessa. Työ esitellään työyhteisössä. Työn tuotos jää toimeksiantajan käyttöön. Toimeksiantaja saa oikeudet käyttää opinnäytetyönsuunnitelmaa, tutkimusaineistoa ja opinnäytetyön tuotosta.	

Opinnäytetyön ohjaus PKAMK:ssa	
Ohjaaja(t):	Terttu Moilanen Tuomas Lappalainen

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
7.3.2012	 Laura Heikkinen Anniina Jauhainen
Päiväys	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys
7.3.2012	 S.D. - Sirkka Reijonen

Työntekijöiden ryhmähaastattelurunko

Mitä työntekijöiden tulisi tietää asiakkaasta?

- hoitoon liittyvät asiat
- omaiset/läheiset
- tottumukset, mieltymykset

Mitä hyötyä työvälineestä olisi työssäsi?

- missä voisi käyttää
- kenen kanssa

Ideoita työvälineen muotoon ja ulkoasuun

- sähköinen?
- materiaali -> mistä tehty?

Kutsu työntekijöiden suunnitteluryhmään

Hei!

Olemme kaksi kolmannen vuoden sosionomiopiskelijaa Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyömme Honkalampi-keskuksen päivätoiminnan toimeksiantona. Tehtävämme on yhdessä asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa kehittää työväline, jonka avulla voidaan turvata asiakkaan elämänlaadun säilyminen silloinkin kun asiakas ei pysty enää itse ilmaisemaan omaa tahtoaan. Työväline olisi avuksi myös asiakkaan tahdon esille tuomisessa, kun suunnitellaan asiakkaan palveluita. Toimeksiantajamme toivoi, että työväline on sellainen, jota asiakas itsekin pystyy lukemaan ja ymmärtämään. Työvälineeseen kirjataan esimerkiksi asioita liittyen ruokailuun, sosiaaliseen verkostoon, puhuttelutapaan, kiinnostuksen kohteisiin, fyysisen kunnon ylläpitoon ja lääkintään. Siitä tulee selvitä hoidossa huomioon otettavat pienet, mutta tärkeät asiat.

Toivomme, että saamme teiltä apua työvälineen suunnitteluun. Pyrimme saamaan monipuolisen joukon työntekijöitä suunnitteluryhmään; päivätoiminnan ohjaajia ja avustajia sekä Kaunottaren ja Kulkurin hoitajia. Tarkoituksenamme on kokoontua työntekijöistä kootun ryhmän kanssa pari kertaa heille sopivana ajankohtana. Kokoontumiset kestävät noin puoli tuntia.

Mikäli haluat osallistua suunnitteluun, kirjoita nimesi ja s-posti osoitteesi liis-taan maanantaihin (26.3) mennessä. Jos haluat tietää lisää opinnäytetyöstämme tai työvälineestä, vastaamme mielellämme kysymyksiin.

Terveisin

Laura Heikkinen
Laura.Heikkinen@edu.pkamk.fi

Anniina Jauhiainen
Anniina.Jauhiainen@edu.pkamk.fi

Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä Honkalammen alue	Päätöspöytäkirja Tutkimuslupapäätös	1 (2)
Ylihoitaja sosiaalipalvelut Honkalammen alue	25.04.2012	2 §

Hoitotyön tutkimuslupapäätös/ Laura Heikkinen ja Anniina Jauhiainen

Selostus asiasta Laura Heikkinen ja Anniina Jauhiainen ovat hakeneet tutkimuslupaa suorittaa AMK opinnäytetyön aiheena " Asiakkaan omaa tahtoa esille tuovan työvälineen kehittäminen ikääntyvän kehitysvammaisen henkilön elämänlaadun turvaamiseksi". Tutkimus suoritetaan Honkalampi-keskuksessa Kaunotar-Kulkurissa ja Päivätöiminnassa. Tietoa kerätään haastattelemalla ja toiminnallisilla menetelmillä. Haastateltavien anonymiteetti taataan tutkimuksen eri vaiheissa ja lopullisessa opinnäytetyössä.

Tutkimustyön ohjaajat ovat Terttu Moilanen ja Tuomas Lappalainen/PKAMK.

Opinnäytetyö alkoi huhtikuussa 2012 ja se on tarkoitus saada valmiiksi syksyllä 2012.

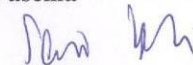
Asiasta on täytetty hoitotyön tutkimuslupahakemus 10.04.2012

Päätös Myönnän tutkimusluvan Laura Heikkiselle ja Anniina Jauhiaiselle.

Lain, asetuksen tai kunnallisen säännön kohta, johon päätös perustuu

Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 621/1999, 23 § ja 28 §
Henkilötietolaki 523/1999, 14 §
Johtosääntö 12 §, 13a § tai 14 §

Allekirjoitus ja virka-asema

Sari Hietala

Ylihoitaja sosiaalipalvelut Honkalammen alue

Tiedoksianto Annettu postin kuljetettavaksi 26.4.2012
Tiedoksi Laura Heikkinen, Anniina Jauhiainen, opetuskoordinaattori/PKSSK
Tiedoksiantaja Anniina Hiltunen
Otto-oikeus Yhtymähallitus

Lupa-anomus

Hei!

Olemme kaksi kolmannen vuoden sosionomiopiskelijaa Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyömme Honkalampi-keskuksen päivätoiminnan toimeksiantona. Kokoamme kaksi suunnitteluryhmää, joista toinen koostuu asiakkaista ja toinen työntekijöistä. Tehtävämme on yhdessä asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa kehittää työväline, jonka avulla voidaan turvata asiakkaan elämänlaadun säilyminen silloinkin kun asiakas ei pysty enää itse ilmaisemaan omaa tahtoaan.

Pyydämme lupaa saada käyttää suunnitteluryhmän työskentelyn aikana kerättyä aineistoa opinnäytetyössämme. Suunnitteluryhmän jäsenten henkilötiedot eivät tule esille tutkimusta tehdessä eikä lopullisessa opinnäytetyössä.

Terveisin

Laura Heikkinen ja Anniina Jauhiainen

Annan luvan käyttää suunnitteluryhmän työskentelyn (haastattelut, keskustelut, toiminta) kautta kerättyä aineistoa.

.....
pvm.

.....
allekirjoitus

Työntekijöiltä saatu palaute

	Kehitettävää	Toimivaa/Hyvää	Ehdotuksia
Muoto (vihko)	rivivälit liian pienet,+ päivitys?	hyvän kokoinen, +helppo täyttää,	säilyttäminen kotona, +muovitus kulumisen estämiseksi, +täyttö lyijykynällä
Ulkoasu	tyhjät lokerikot hämentäviä, +väri ankea, +teksti isoilla kirjaimilla, +pienempi koko	koko käyttäjäystävällinen, +selkeä	taitto siten, että sivut näkee kokonaisuudessaan
Sisältö	nuorelle <i>elämän päättyessä</i> osio voi aiheuttaa ahdistusta,	toimiva	tärkeät henkilöt kohdassa yhteydenpito ystäviin/sukulaisiin
Täyttöohje	tarve selkokielelliselle ohjeelle + yksinkertaiset esimerkit, +otsakkeiden avaaminen	ei tarvetta ohjeelle	
Miten vastaa tarkoitustaan	kysymyksiä olisi hyvä olla enemmän (esim. tottumukset; mitä teet kotona aamuisin), +kysymykset tarvitsevat täsmennystä	+erinomainen apuväline päivittäiseen arkeen, +työväline on hyödyllinen; asiakkaan hyvä mieltä mitkä ovat tärkeitä asioita, +hyvin, koska useat eivät kerro asioita	
Miten asiakas suhtautui vihkon täyttämiseen	ei jaksanut keskittyä kunnolla, +vaati avustajalta paljon osioiden selventämiseksi, +osa kysymyksistä liian henkilökohtaisia, +yksin täyttäminen liian haastavaa	+kysyi tarkkaan mihin tarkoitukseen, +miehellään täytti, +innostuneesti, +positiivisesti avustajan kanssa	
Nimi vihkolle			minä olen..., +Tutustumismatka minuun, +Näin elän ja olen, +asiakkaan oma nimi, +Minä..., +Minun maailmani
Muita huomioita	osio 8. seksuaalisuus irrallinen (olisiko sille jokin toinen paikka?), +laatikoiden merkitys jäi epäselväksi,		täyttötilanne tulisi olla rauhallinen ja asiakkaan vireystilanne hyvä, +vihkon kysymyksiä olisi hyvä miettiä jo ennen täyttöä

Minun maailmani –vihkon käyttöohje

Minun maailmani –vihkon käyttö

Vihkon tarkoitus

Minun maailmani -vihkon tarkoitus on auttaa asiakasta kertomaan itsestään.

Vihkon avulla voi kertoa tavoista, toiveista ja itselle tärkeistä asioista.

Vihkoa voi käyttää apuna kun asiakas

- haluaa kertoa muille itsestään.
- kertoo mitä haluaa tehdä.
- kertoo, millaista tukea tai apua tarvitsee.

Vinkkejä vihkon käyttöön

- Ennen työskentelyn aloittamista, kerro asiakkaalle vihkon tarkoituksesta ja sisällöstä.
- Varaa riittävästi aikaa ja rauhallinen tila työskentelylle.
- Vihkoa ei tarvitse täyttää kerralla. Se voidaan täyttää myös osio kerrallaan.
- Tarkoitus on, että asiakas itse täyttää vihkon taitonsa/kykynsä mukaan. Työntekijän tehtävä on olla tukena ja apuna.
- Tulosta Minun maailmani –vihko kaksipuoleisena ja nido keskeltä.
- Vihkon voi tulostaa/monistaa värilliselle paperille. Asiakas valitsee itse paperin värin.
- Asiakas voi piirtää oman kuvan vihkon kanteen. Kanteen voi laittaa myös valokuvan tai jonkin muun valmiin kuvan.
- Kun kansikuva on tehty, vihkon kannet voi päällystää.
- Vihkoa voi elävöittää kuvilla. (esim. PCS-kuvat, viittomakuvat, bliss-symbolit, valokuvat, lehdistä leikatut kuvat, piirustukset)

MINUN MAAILMANI

Tekijät: Sosionomiopiskelijat Laura Heikkinen ja Anniina Jauhiainen, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.

Minun maailmani -vihko on tehty Honkalampikeskuksen päivätoiminnan toimeksiantona

SISÄLLYS

1. VIHKON TARKOITUS
2. MINÄ OLEN
3. KOMMUNIKOINTI JA OMAN TAHDON ILMAISEMINEN
4. KIINNOSTUKSEN KOHTEET
5. ASIOITA, JOISTA PIDÄN
ASIOITA, JOISTA EN PIDÄ
6. TÄRKEÄT HENKILÖT
7. PÄIVITTÄISET TOIMINNOT
8. PELKÄÄN/AHDISTUN/HERMOSTUN
9. LÄHEISYYS
10. ELÄMÄNTAVAT

1. VIHKON TARKOITUS

Tämän vihkon tarkoitus on auttaa sinua kertomaan itsestäsi.

Voit kertoa tavoistasi, toiveistasi ja sinulle tärkeistä asioista.

Sinä voit käyttää vihkoa apunasi kun

- haluat kertoa muille itsestäsi.
- kerrot mitä haluat tehdä
- kerrot, millaista tukea tai apua tarvitset.

Sinä päätät itse, mitä vihkon eri osiossa kerrotaan.

Kaikkia vihkon osioita ei ole pakko täyttää.

Vihkoon on varattu tilaa myös kuville tai piirroksille.

Sinä voit pitää vihkoa mukanasasi.

Sinä itse päätät, kenelle näytät vihkosi.

Vihkon täytössä sinua voi auttaa työntekijä tai joku läheinen ihminen.

2. MINÄ OLEN

Minun nimeni on

.....
.....

Lempinimeni on

.....
.....

Päivitetty:

3. KOMMUNIKOINTI JA OMAN TAHDON ILMAISEMINEN

.....
.....
.....
.....

APUVÄLINEET

.....
.....
.....
.....

4. KIINNOSTUKSEN KOHTEET

Tälle sivulle voit kirjoittaa asioita, joista olet kiinnostunut ja joita tykkäät tehdä vapaa-ajallasi. Esimerkiksi mitä tykkäät tehdä iltaisin, viikonloppuisin ja lomalla, mitä harrastat.

.....

.....

.....

.....

.....

Päivitetty:

5. ASIOITA, JOISTA PIDÄN

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Päivitetty:

5.ASIOITA, JOISTA EN PIDÄ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Päivitetty:

6.TÄRKEÄT HENKILÖT

Kerro sinulle tärkeistä ihmisistä. Miten pidät yhteyttä sinulle tärkeisiin ihmisiin?

Minulle tärkeitä perheenjäseniä/sukulaisia ovat:

.....
.....
.....

Minulle tärkeitä kavereita ovat:

.....
.....
.....

Minulle tärkeitä työntekijöitä ovat:

.....
.....
.....

7.PÄIVITTÄISET TOIMINNOT

Päivitetty:

Tässä osiossa voit kertoa päivittäisiin toimiin liittyvistä toiveistasi, tarpeistasi ja tottumuksistasi.

RUOKAILU

.....
.....
.....

SAIRAUKSIEN HUOMIOINTI

.....
.....
.....

PUKEUTUMINEN

.....
.....
.....

Päivitetty:.....

ULKONÄÖSTÄ HUOLEHTIMINEN

.....
.....
.....

LIKKUMINEN

.....
.....
.....

PESEYTYMINEN

.....
.....
.....

AVUNTARVE WC:SSÄ

.....
.....
.....

Päivitetty:.....

8.PELKÄÄN/AHDISTUN/HERMOSTUN

Tähän osioon voit kirjata tilanteita tai asioita, jotka saavat olosi epä-mukavaksi.

.....
.....
.....

KÄYTTÄYDYN

Näistä asioista huomaa, että minulla on epämukava olo.

.....
.....
.....

MINUA AUTTAA

Nämä asiat auttavat minua rauhoittumaan:

.....
.....
.....

Päivitetty:.....

9.LÄHEISYYS

Kuinka sinä näytät, että pidät toisesta? Miten lähelle sinua saa tulla?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Päivitetty:.....

10. ELÄMÄNTAVAT

ASUN

.....
.....
.....
.....

VAKAUMUS JA ELÄMÄNKATSOMUS

Kerro, mitä sinulle merkitsee uskonto. Onko uskonto sinulle tärkeä?
Miten uskonto näkyy sinun elämässäsi? Esimerkiksi käytkö usein kir-
kossa?

.....
.....
.....
.....
.....

Päivitetty:.....

HAAVEET JA TOIVEET

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Päivitetty:.....